

Geografie České republiky

Elektronická cvičebnice

Mgr. David Trubač

Tento materiál byl vytvořen v rámci projektu CZ.1.07/1.1.07/03.0027
Tvorba elektronických učebnic

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBSAH

1	Poloha ČR	4
2	Hranice ČR	6
3	Geologie ČR	9
4	Povrch ČR.....	11
4.1	Provincie Česká vysočina	12
4.2	Provincie Středopolské nížiny.....	13
4.3	Provincie Západní Karpaty.....	14
4.4	Provincie Západopanonská pánev.....	14
5	Půdy ČR.....	15
5.1	Klasifikace půd.....	15
5.2	Půdní fond ČR	16
6	Klima ČR.....	17
7	Vodstvo ČR	19
7.1	Vodní toky	19
7.2	Stojaté vody (vodní plochy).....	20
8	Biota ČR	22
8.1	Výškové vegetační stupně	22
8.2	Fauna ČR.....	23
9	Krajina ČR	24
10	Ochrana krajiny a přírody	25
11	Obyvatelstvo ČR	28
11.1	Rozmístění obyvatelstva.....	28
11.2	Struktura obyvatelstva	28
11.3	Přirozený pohyb (měna) obyvatelstva.....	29
11.4	Prostorový pohyb obyvatelstva (migrace)	30
12	Sídla ČR	32
12.1	Administrativní členění ČR	33
12.2	Regionální rozdíly v sídelní struktuře	34
12.3	Pohyb obyvatelstva mezi sídly.....	35
13	Hospodářství ČR	37

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBSAH

13.1	Rozdělení hospodářství	38
14	Zemědělství	39
14.1	Zemědělské oblasti	39
15	Průmysl ČR	40
15.1	Průmyslová odvětví	40
15.1.1	Průmysl těžební	40
15.1.2	Průmysl energetický	41
15.1.3	Hutnický a kovodělný průmysl	42
15.1.4	Chemický průmysl	42
15.1.5	Strojírenský průmysl	43
15.1.6	Potravinářský průmysl	44
15.1.7	Průmysl stavebních hmot	44
15.1.8	Textilní a oděvní průmysl	45
15.1.9	Průmysl sklářský a keramický	45
15.1.10	Průmysl dřevozpracující a nábytkářský	45
15.1.11	Papírenský a polygrafický průmysl	45
16	Doprava ČR	47
16.1	Automobilová doprava	47
16.2	Železniční doprava	48
16.3	Říční doprava	49
16.4	Letecká doprava	50
16.5	Potrubní doprava	50
17	Literatura a zdroje	52
18	Seznam obrázků	53

POLOHA ČR

1 Poloha ČR

Definice polohy státu je odvislá od vědní disciplíny, kterou danou polohu popisujeme. Pro ilustraci zde uvádím několik příkladů:

- Z hlediska hydrogeografie by byla poloha ČR definována jako oblast ležící v úmoří Severního, Černého a Baltského moře v povodích řek Labe, Morava a Odry.
- Z hlediska geologického můžeme polohu ČR popsat jako oblast, která leží na kontaktu Hercynské a Alpínské Evropy zasahující do jednotek Český masív a Západní Karpaty.

Jestliže vám tyto definice nic neříkají, nezužujte, v příštích kapitolách si vše vysvětlíme, ale zpět k poloze ČR. Pokud použijeme zjednodušený pohled fyzické geografie, v podstatě můžeme naši polohu definovat pomocí atlasu či mapy.

Obr. 1

Prohlédněte si tedy obecně geografickou mapu Evropy a zkuste polohu ČR popsat. Zkuste se vyhnout, při vaší definici polohy, používání názvů států či měst, neboť tyto pojmy do fyzické geografie nepatří.

Z hlediska obecné geografie tedy můžeme polohu definovat takto: **ČR je vnitrozemský stát ležící ve Střední Evropě.**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

POLOHA ČR

Pozor na používání pojmu srdce Evropy, který není v žádném případě odborný pojem.

Omezovat se pouze na tyto základní přírodní charakteristiky polohy je nedostatečné. Proto se pokusíme rozšířit definici polohy z hlediska geopolitických a geoekonomických vztahů. Pozor, tyto vztahy jsou velmi proměnlivé, a proto je třeba je pravidelně podrobovat revizi.

V první řadě je třeba vyzdvihnout fakt, že **ČR je demokratický stát**.

Popište, co musí podle vás splňovat stát, který můžeme označit za demokratický?

ČR se začlenila do několika nadnárodních struktur. Ty nejdůležitější je třeba při definici naší polohy také uvést. Od roku 1999 jsme členem **NATO** (Severoatlantická aliance) a od roku 2004 jsme členem **EU** (Evropská unie). Při pohledu na mapy členských zemí NATO a EU je jasné, že ČR se v rámci světové politiky orientuje na evropské a severoamerické země.

Nyní si celou definici polohy složíme dohromady: **ČR republika je vnitrozemský stát ležící ve střední Evropě. ČR je demokratický stát, který je součástí politických a hospodářských euro-atlantických struktur (EU a NATO).**

HRANICE ČR

2 Hranice ČR

Státní hranice jasně vymezují stát vůči okolí. Při překračování těchto hranic je nutno dodržovat jistá pravidla. ČR je od roku 2007 součástí tzv. Schengenského prostoru a v této souvislosti se někdy ne zcela správně hovoří o zrušení státních hranic ČR. Hranice ČR pořád existují, jen fungují ve zvláštním režimu. Hranice mezi členskými státy mohou osoby překračovat v libovolném místě, aniž by musely projít hraniční kontrolou. Všechny okolní země jsou také členy tohoto prostoru. Nicméně ve zvláštních případech může členský stát hraniční kontroly krátkodobě zavést.

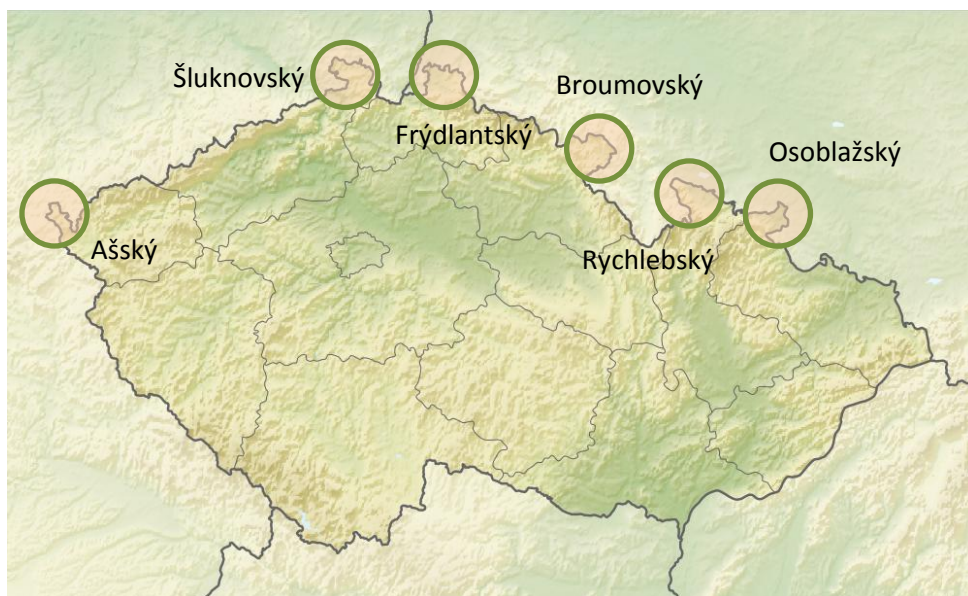
ČR hraničí se čtyřmi státy: na západě se Spolkovou republikou Německo (nejdelší hranice 810km), na severu s Polskou republikou, na východě se Slovenskou republikou a na jihu s Rakouskou republikou.

Charakter hranic

Z hlediska vedení hranice terénem je dělíme na přirozené a umělé. **Přirozené** využívají charakter terénu. Hranice má být v jistém smyslu překážkou, proto jsou vedeny po přirozených bariérách, pohořích či vodních tocích. **Umělé** jsou vedeny nejčastěji podle nějaké úmluvy („od stolu“), a tudíž nerespektují charakter povrchu. Příkladem jsou hranice mezi některými saharskými státy (jsou rovné, neboť jsou vedeny podle rovnoběžek a poledníků) nebo některé hranice států v rámci USA. Umělé hranice můžeme označit také ty, které jsou vedeny v místech, kde není žádná přirozená bariéra.

Většina státních hranic ČR je přirozených. Typickými hraničními pohořími jsou Šumava, Český les, Krušné hory, Krkonoše, Orlické hory, Javorníky, Bílé Karpaty. Hraniční úseky řek mají například řeky Olše, Morava, Dyje. Trochu složitější příklady úseků hranic nalezneme například na Ostravsku a Opavsku, na jižní Moravě a v některých výběžcích a můžeme je označit za umělé.

Výběžky jsou vysunuté části státního území do území jiného státu. Máme Ašský, Šluknovský, Frýdlantský, Broumovský, Rychlebský a Osoblažský výběžek.

Obr. 2

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

HRANICE ČR

Vývoj státního území – změna hranic a orientace země

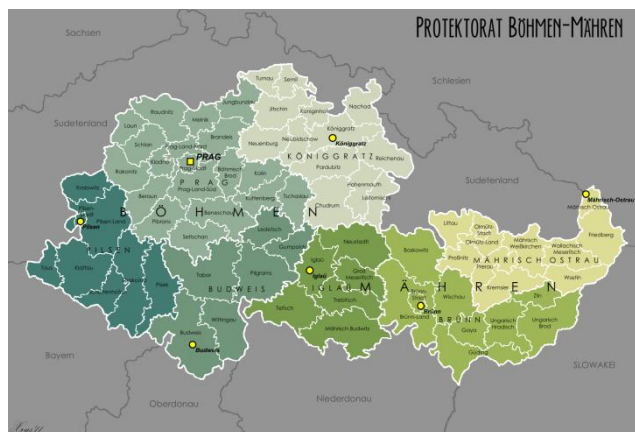
Současná podoba našeho státního území je výsledkem dlouhodobého historického vývoje, proto je třeba znát alespoň základní události, kdy docházelo k zásadním změnám území či geopolitické orientace.

Československá republika, tzv. 1. republika (1918 – 1938) – skládá se z pěti historických zemí: Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko, Podkarpatská Rus. Stát se politicky orientuje na západní velmoci (Francie, Velká Británie), ale také na slovanské státy (Jugoslávie)

Obr. 3

Československá republika, tzv. 2. republika (1938 – 1939) – stát přichází o některé pohraniční oblasti s Německem, Polskem a Maďarskem

Obr. 4

Protektorát Čechy a Morava (1939 – 1945) – oficiálně autonomní stát pod silným přímým vlivem nacistického Německa. Slovensko se osamostatnilo a Podkarpatská Rus se stala součástí Maďarska.

Obr. 5

Československá republika, tzv. 3. republika (1945 – 1948) – přišli jsme o Podkarpatskou Rus, která byla připojena k SSSR. Během tohoto období dochází ke změně geopolitické orientace směrem na východ k SSSR.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

HRANICE ČR

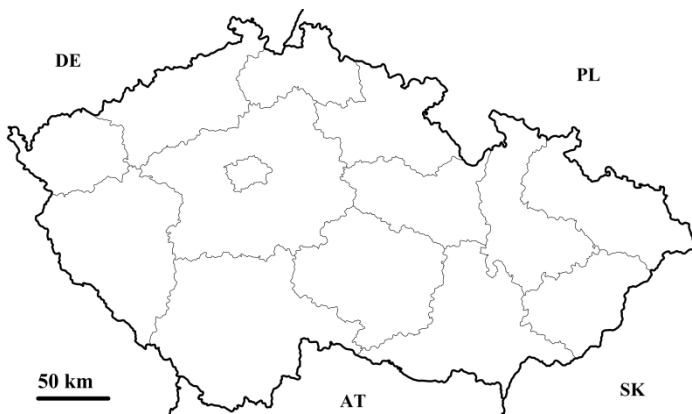
Československá republika, Československá socialistická republika (1948 – 1990) – období komunistické diktatury. Od roku 1960 byl zaveden nový název s termínem socialistická. Země byla plně začleněna do mezinárodních struktur socialistických států pod vedením SSSR.

Obr. 6

Československá federativní republika, Česká a Slovenská federativní republika (1990 – 1992) – krátké období Československa po pádu komunismu. Země prochází ekonomickou transformací i zásadní změnou politické orientace. Snaha začlenit se do západoevropských struktur.

Česká republika (1993) – po rozpadu ČSFR vznikají dva nástupnické státy. Hranice nového státu odpovídají současnému stavu.

Obr. 7

GEOLOGIE ČR

3 Geologie ČR

Na území ČR zasahují dvě geologické jednotky: **Český masív** a **Západní Karpaty**. Obě jednotky se v mnoha ohledech zásadně liší.

Český masív

Zaujímá větší část území státu, spadá zde celé území Čech, západní a SZ oblast Moravy a Slezska. Navíc zasahuje i mimo ČR (v Rakousku až k Dunaji, v Německu po Horní Falc a Sasko-lužickou oblast, Polsko – sudetská pohoří).

Český masív tvoří pět bloků, které vznikaly již v předprvohorním (prekambrium) období před Kaledonským vrásněním. Později byly tyto bloky konsolidovány v jeden celkem Hercynským vrásněním během mladších prvohor.

Horninové složení ČM je velice pestré, přesto výrazně převažují horniny přeměněné (metamorfované): ruly, svory, fylity. Navíc zde nalezneme rozsáhlé oblasti budované hlubinnými vyželinami (žulami, granodiority), tzv. plutóny. Zastoupení zde mají také usazené horniny (sedimenty): vápencové krasy (Česky a Moravský kras), pískovce, slínovce v České křídové tabuli.

Z hlediska tektonické stavby je Českém masívu nejčastější stavba vrásová a zlomová.

Poslední hledisko, které uplatníme k popisu Českého masívu, je charakter povrchu (geomorfologie). Povrch ČM je poměrně starý, a proto zde docházelo k zarovnávacím procesům. Relativní výšky jednotlivých částí povrchu proto nejsou velké. Relativní výška je výškový rozdíl mezi dvěma body, nejčastěji mezi údolím a vrcholem.

Západní Karpaty

Na území ČR zaujímají východní a JV oblasti Moravy a Slezska podél hranice se Slovenskem. Mimo naše území pokračují na západní Slovensko a do jižního Polska.

Západní Karpaty vznikly Alpínským vrásněním na konci druhohor a začátkem třetihor. Celou alpínskou část Evropy (Neoevropa) nemůžeme považovat za konsolidovanou, pořád se zde projevuje tektonická aktivita.

Horninové složení Západních Karpat je typické jasnou převahou usazených hornin (sedimentů), převážně pískovců, slepenců a břidlic.

Tektonická stavba je charakteristická výskytem příkrovů. Příkrovy vznikají překocněním rozsáhlých ležatých vrás.

Povrch Západních Karpat je poměrně mladý, proto je zarovnání povrchu nedostatečné. Relativní výšky povrchu jsou proto výrazně větší.

GEOLOGIE ČR

Rozdíly mezi jednotkami

jednotka	Český masív	Západní Karpaty
stáří	starší (mladší prvohory)	mladší (začátek třetihor)
povrch	nižší relativní výšky (málo členité)	vyšší relativní výšky (členitý povrch)
tektonika	vrásová a zlomová struktura	příkrovová struktura
horninové složení	převaha přeměněných hornin	převaha usazených hornin

Hranice mezi Českým masívem a Západními Karpatami vede přibližně po spojnici Brno – Ostrava.

Obr. 8

POVRCH ČR

4 Povrch ČR

Povrch ČR je velmi členitý, o čemž svědčí i následující tabulka zastoupení jednotlivých typů povrchů.

Typ povrchu	Výšková členitost	Plocha
nížiny	do 50 m	4 %
pahorkatiny	50 m – 150 m	50 %
vrchoviny	150 m – 300 m	34 %
hornatiny	300 m – 600 m	12 %

Členění povrchu ČR

Největší geomorfologickou jednotkou je systém. Na území ČR zasahují dva systémy: *Hercynský systém* a *Alpínský systém*. Systémy se dále dělí na *subsystémy* a každý z uvedených systémů zasahuje na naše území dvěma subsystémy: subsystém *Hercynská pohoří, Epihercynské nížiny, Karpaty a Panonská nížina*. Subsystémy se dále dělí na *provincie*. Každý z výše uvedených subsystémů zasahuje na naše území jednou provincií: *Česká vysočina, Středopolské nížiny, Západní Karpaty, Západopanonská pánev*.

ČESKÁ VYSOČINA

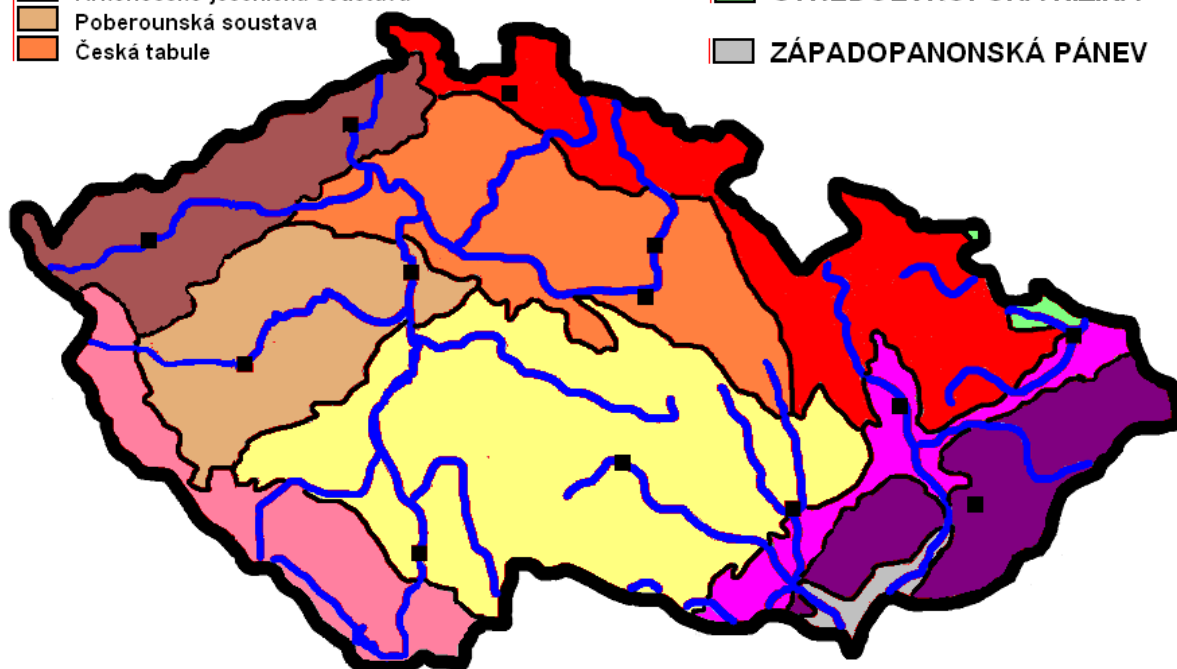
- Šumavská soustava
- Česko-moravská soustava
- Krušnohorská soustava
- Krkonoško-jesenická soustava
- Poberounská soustava
- Česká tabule

ZÁPADNÍ KARPATY

- Vněkarpatské sníženiny
- Vnější Západní Karpaty

STŘEDOEVROPSKÁ NÍŽINA

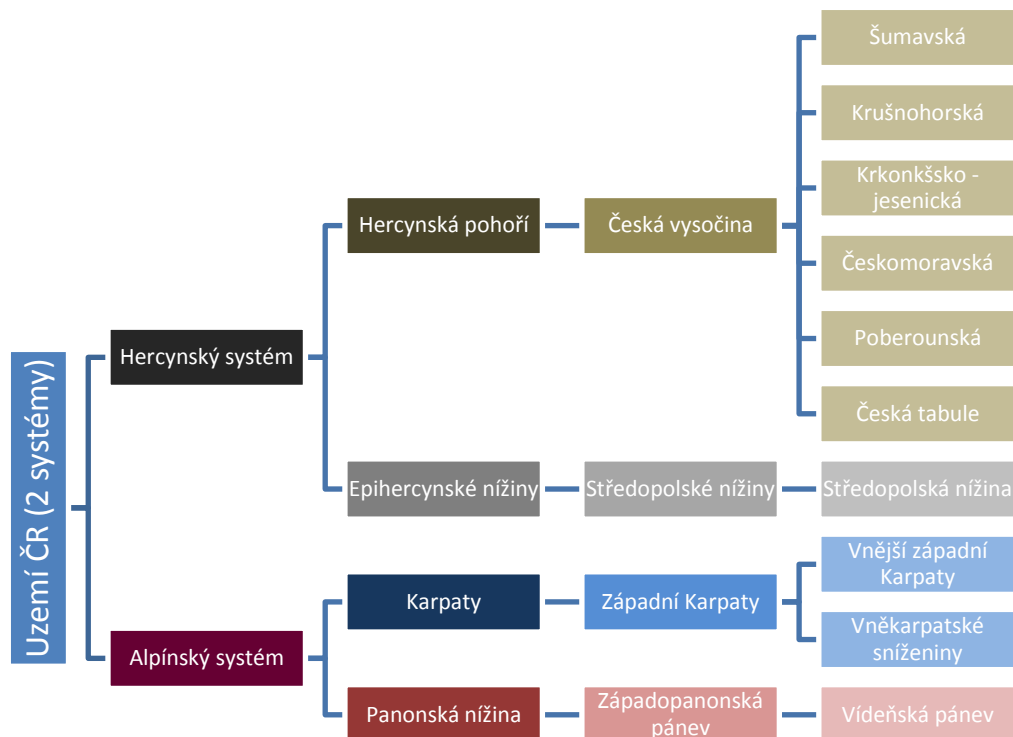
ZÁPADOPANONSKÁ PÁNEV

Obr. 9

POVRCH ČR

Výše uvedené provincie se dělí na několik **soustav** (subprovincií). Podle těchto soustav si pak budeme uvádět nejčastěji jednotlivá pohoří (**celky**).

Obr. 10

4.1 Provincie Česká vysočina

Šumavská soustava

Nachází se na JZ České republiky a najdeme zde tři pohoří. Nejvýraznější je Šumava (Plechý 1378 m n. m.; Velký Javor 1456 m n. m. – mimo naše území). Severně od ní leží Český les (Čerchov 1042 m n. m.) a jihovýchodně od Šumavy leží Novohradské hory (Kamenec 1072 m n. m.; Viehberg 1112 m n. m. – mimo naše území)

Krušnohorská soustava

Zaujímá SZ oblast Čech na hranici s Německem. Největším pohořím jsou Krušné hory (Klínovec 1244 m n. m.). Jižně od nich se nachází mladší pohoří sopečného původu: Doupovské hory (Hradiště 934 m n. m.) a České středohoří (Milešovka 837 m n. m.)

Obr. 11 Vrcholová partie Kamence

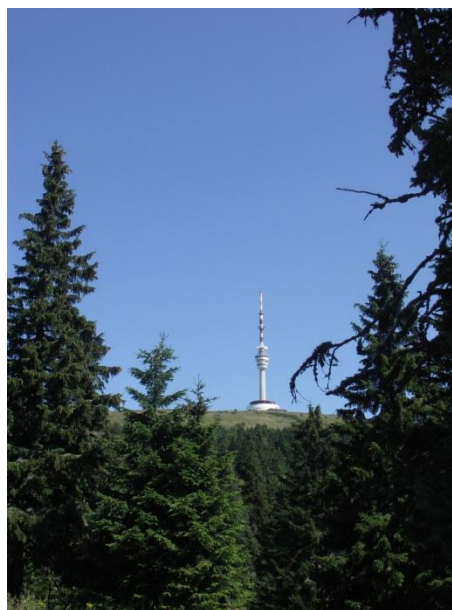
POVRCH ČR

Krkonoško – jesenická soustava

Tvoří ji tři části. Severozápadní část leží v severních Čechách a je tvořena Krkonošemi (Sněžka 1602 m n. m.), Lužickými horami (Luž 793 m n. m.) a Jizerskými horami (Smrk 1124 m n. m.). Střední část vyplňuje východní Čechy a tvoří ji Orlické hory (Velká Deštná 1115 m n. m.) a Broumovská vrchovina (Královecký Špičák 881 m n. m.). Východní část zaujímá severní Moravu a tvoří ji Hrubý Jeseník (Praděd 1491 m n. m.), Králický Sněžník (1423 m n. m.), Rychlebské hory (Smrk 1125 m n. m.), Nízký Jeseník (Slunečná 800 m n. m.).

Česko – moravská soustava

Jedná se o rozsáhlou oblast jižních a JV Čech, která přechází až na jižní Moravu. Českou část tvoří Středočeská pahorkatina (Drkolná 729 m n. m.). Na českomoravském pomezí se rozkládá Českomoravská vrchovina (Javoříce 837 m n. m.), ke které se ze severu přimykají Žďárské vrchy (Devět skal 836 m n. m.).

Obr. 12 Praděd

Poberounská soustava a Česká tabule

Tyto soustavy nejsou příliš členité a vyplňují centrální oblasti Čech. Uvedme si alespoň nejvyšší celek oblasti, Brdskou vrchovinu (Tok 865 m n. m.), který leží v Poberounské soustavě. V České tabuli leží jedna z nejvýznamnějších nížin, Polabská nížina.

Obr. 13 Pohled z Lovoše na Labe (České středohoří)

4.2 Provincie Středopolské nížiny

Soustava Středopolská nížina

Zaujímá malou oblast opavské části Slezska a část Osoblažského výběžku. Nachází se zde Opavská pahorkatina.

POVRCH ČR

4.3 Provincie Západní Karpaty

Soustava Vnější Západní Karpaty

Nachází se na východě ČR a táhne se po hranici se Slovenskem. Nejvyšším pohořím zde jsou Moravskoslezské Beskydy (Lysá hora 1323 m n. m.). Východně od nich na česko-polské hranici leží Slezské Beskydy (Velká Čantoryje 995 m n. m.). Naopak směrem na JZ následují Javorníky (Velký Javorník 1019 m n. m.), Hostýnsko-vsetínská hornatina (Vysoká 1024 m n. m.) a Bílé Karpaty (Velká Javořina 970 m n. m.)

Obr. 14 Lysá hora

Soustava vněkarpatské sníženiny

Již podle názvu vyplývá, že jejich povrch není příliš členitý a je vyplněn převážně nížinami: Dyjsko-svratecký a Hornomoravský úval. Nachází se západně od Vnějších Západních Karpat.

4.4 Provincie Západopanonská pánev

Soustava Vídeňská pánev

Na naše území zasahuje jen malou částí u Břeclavi. Povrch je rovinatý a tvoří jej pouze jedna nížina, Dolnomoravský úval.

PŮDY ČR

5 Půdy ČR

Půdu definujeme jako komplex organických a anorganických prvků. Půda vzniká složitým a dlouhodobým půdotvorných (pedogenetickým) procesem. Na něm se podílí mnoho půdotvorných činitelů: matečná hornina, klima, reliéf, vodní poměry, rostliny, živočichové, člověk aj.

5.1 Klasifikace půd

V ČR jsou půdy rozděleny na jednotlivé půdní typy. Pro půdní typ je charakteristický profil – uspořádání půdních horizontů, jejich existence či nepřítomnost. Rozlišujeme tři hlavní horizonty:

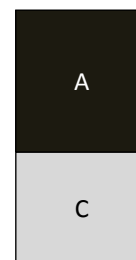
A – humusový

B – obohacený (o látky z horizontu A)

C – substrát a matečná hornina

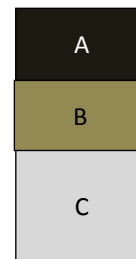
Černozem

Nejúrodnější typ v ČR. Humusový horizont má mocnost 60 – 100 cm. Vzniká v teplejších a sušších oblastech. Vyskytuje se v nadmořských výškách do 300 m. V ČR jej nalezneme v Polabí, Poohří, Dyjsko-svrateckém, Dolnomoravském a Hornomoravském úvalu. Jsou intenzivně zemědělsky využívány.

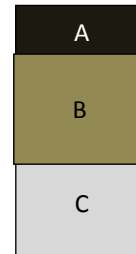
Hnědozem

Humusový horizont dosahuje asi 30 cm, pod ním se nachází přibližně stejně mocný obohacený horizont. Vznikají tzv. degradací černozemě díky větší vlhkosti a vyššímu úhrnu srážek. Vyskytují se do nadmořské výšky 450 m. V ČR se nachází v pahorkatinách.

Kambizem

Je označován také jako hnědá lesní půda. Nejrozšířenější typ v ČR. Humusový horizont dosahuje maximálně 20 cm. Pod ním se nachází poměrně mocný obohacený horizont. Nachází se v pahorkatinách a vrchovinách do nadmořské výšky 600 m. Zemědělsky je využíván k pěstování méně náročných plodin.

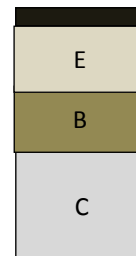

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PŮDY ČR

Podzolová půda

Velmi kyselý a málo úrodný typ. Nachází se ve vrcholových partiích našich hor v nadmořských výškách nad 800 m. Pro jejich vznik je nutný vysoký úhrn srážek a nízké teploty. Využívají se jako pastviny nebo louky. Humusový horizont má mocnost pouze 5 cm. Pod ním je ochuzený horizont (E).

Dalšími typy v ČR

- nivní půdy - nachází se v nížinách okolo řek s nevýraznými horizonty
- glejové půdy - vznikají v silně zamokřených oblastech (jižní Čechy, Ostravská pánev)
- rendziny - půdy vzniklé na vápencovém podloží (Český a Moravský kras)

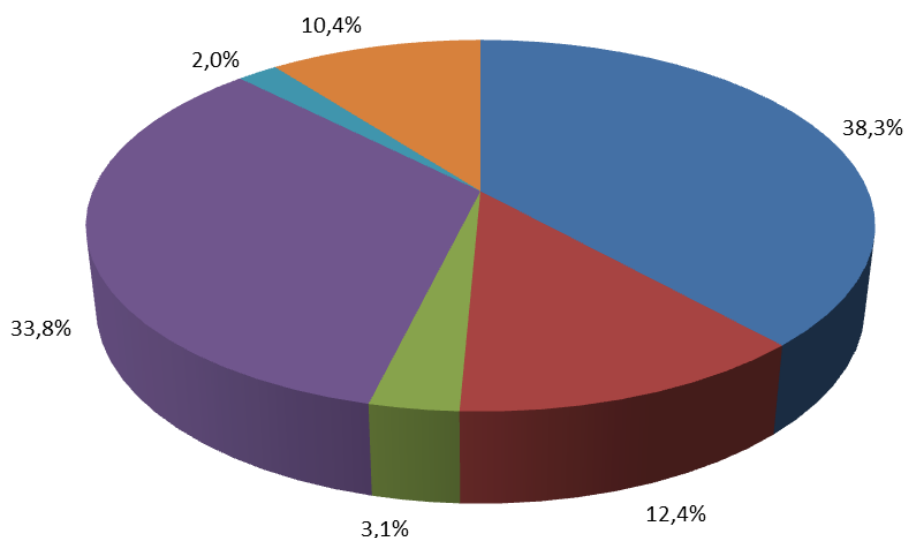
5.2 Půdní fond ČR

Půda je nenahraditelný přírodní zdroj, a proto je potřeba jej chránit a správně s ním hospodařit. Zemědělská půda tvoří přibližně 53,8 % z celkové výměry (2008). Ke snižování velikosti půdního fondu dochází nejčastěji v důsledku výstavby dopravní infrastruktury, sídel a průmyslových celků.

Navíc dochází ke snižování kvality (bonity) půd erozí, nadměrnou chemizací, kontaminací nebezpečnými látkami.

Využití půd v ČR

■ Orná půda ■ Louky a pastviny ■ Vinice, chmelnice ■ Lesy ■ Vodní plochy ■ Ostatní plochy

KLIMA ČR

6 Klima ČR

Česká republika leží v mírném podnebném pásu na pomezí mezi oceánickým a kontinentálním klimatem.

Oceánické klima je typické pro západní a severozápadní Evropu, která je pod vlivem Atlantického oceánu. Klima je zde vlhké s malými teplotními rozdíly během roku. Kontinentální klima se nachází více ve vnitrozemí kontinentů (východ a jihovýchod Evropy) a má opačné charakteristiky.

Přestože je ČR rozlohou malá, je patrný přechod od oceanity ke kontinentalitě od západu k východu.

Teploty

Změna teploty se změnou zeměpisné šířky se příliš neprojevuje, neboť vzdálenost mezi nejsevernějším a nejjižnějším bodem je malá.

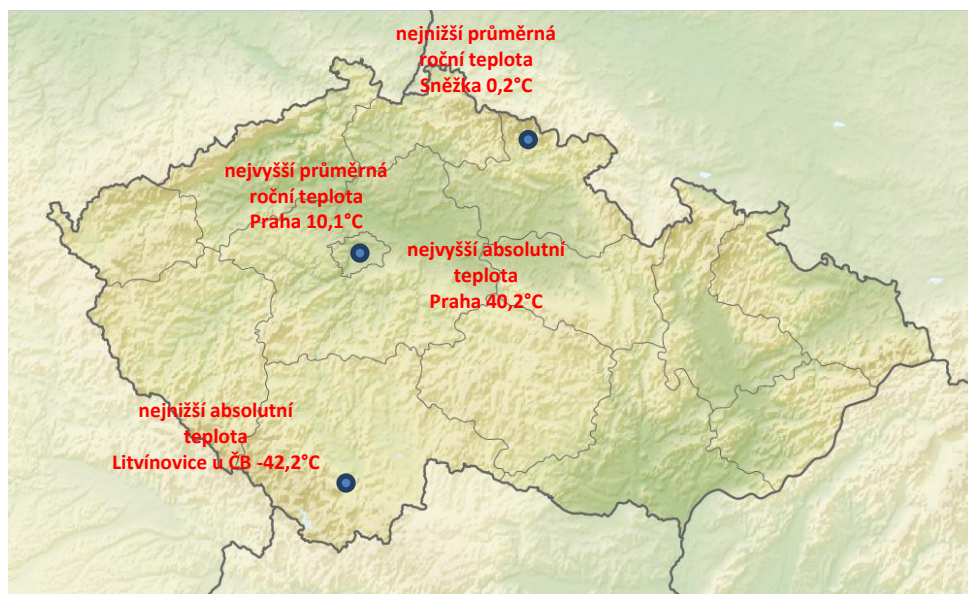
Zásadní příčinou pro rozložení teplot na našem území je nadmořská výška. S nadmořskou výškou teplota klesá. Vertikální teplotní gradient (pokles teploty se 100 m výšky) je průměrně 0,6 °C/100 m. V Česku vymezujeme tři klimatické oblasti: teplé, mírně teplé a chladné.

Teplé oblasti nalezneme v nížinách - Polabí, dolní Povltaví a dolní Poohří, Hornomoravský úval, Dolnomoravský úval a Dyjsko-svratecký úval.

Mírně teplé oblasti jsou nejrozlehlejší a rozkládají se v pahorkatinách a vrchovinách.

Chladné oblasti zaujímají horské regiony.

Průměrná teplota v ČR je 7,3 °C. Teplotní rekordy ukazuje následující mapa.

Obr. 15

Výjimečné postavení mezi těmito lokalitami má Praha. Zde se výrazně projevuje mikroklima města, které díky svému charakteru (velké zastavěné plochy, komunikace,...) má zvláště v letních měsících vyšší teploty než stejné místo bez zásahu člověka.

KLIMA ČR

Srážky

Rozložení srážek významnou měrou ovlivňují tři faktory: nadmořská výška, reliéf a převažující směr větru.

- S narůstající nadmořskou výškou roste úhrn srážek.
- Reliéf může působit jako bariéra pro přísun vlhkého vzduchu. Na návětrných stranách bývá vysoký úhrn srážek, naopak na závětrných je srážek méně. Pokud je pokles úhrnu srážek na závětrné straně výrazný, hovoříme o srážkovém stínu.
- Celá stěna Evropa je pod vlivem západních větrů, které od Atlantiku přinášejí vlhkost. Proto jsou západní svahy bohatší na srážky než východní.

Srážkové stíny nalezneme za vyššími pohořími, které se táhnou více méně od severu k jihu. Nejvýraznějším srážkovým stínem v ČR je oblast Žatecka, Rakovnícka a Podřipska.

Obr. 16

VODSTVO ČR

7 Vodstvo ČR

7.1 Vodní toky

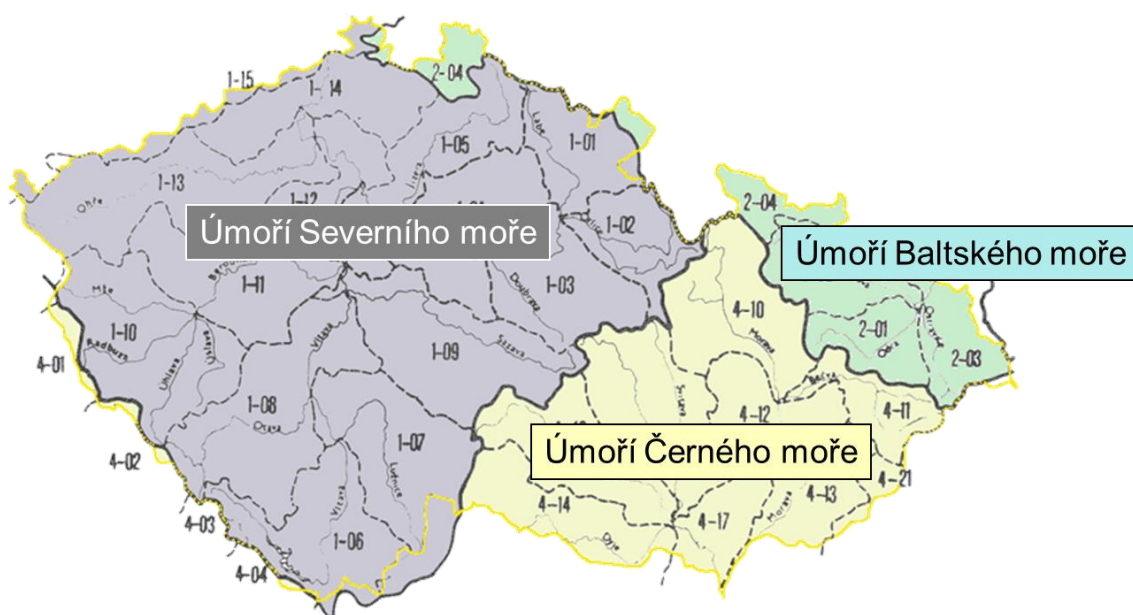
Vzhledem k poloze, rozloze a reliéfu ČR řadíme naše řeky k malým a středním evropským tokům. Pouze Labe a Odra dosahují evropského významu.

Úmoří

Území ČR spadá do úmoří Severního, Baltského a Černého moře.

Úmoří je část pevniny, z níž je veškerá povrchová voda odváděna do jednoho moře nebo oceánu.

Hranice mezi úmořími se nazývá Hlavní evropské rozvodí. V masívu Králického Sněžníku na hoře Klepy se všechna tři úmoří dotýkají v jednom bodě. Snadno dostupné rozvodí se nalézá na hlavním hřebeni Radhoštské hornatiny Moravskoslezských Beskyd (Velký Javorník – Radhošť – Pustevny).

Obr. 17

Úmoří Severního moře

Zaujímá téměř celé území Čech a tvoří jej povodí řeky Labe. Labe je hlavním tokem, který ústí přímo do Severního moře.

Hlavní tok je v tomto smyslu označení pro řeku, která v daném úmoří ústí až v moři.

Labe pramení v Krkonoších a Českou republiku opouští v severních Čechách v Hřensku. Je to řeka s největším průtokem 312,5 m³/s. Významnými přítoky jsou Úpa, Metuje, Orlice, Chrudimka, Cidlina, Jizera, Vltava, Ohře, Bílina a Ploučnice.

VODSTVO ČR

Významné postavení mezi nimi zaujímá Vltava, která je nejdelší českou řekou (433 km) a to i přesto, že se vlévá do Labe. V místě soutoku u Mělníka ve středních Čechách je delší, vodnatější a má i větší povodí než Labe. Vltava navíc protéká hlavním městem ČR a je na ní vybudováno několik významných vodních děl, která souhrnně označujeme jako Vltavská kaskáda. Vltava pramení na Šumavě, má dvě pramenné větve: Teplou a Studenou Vltavu. Významné přítoky Vltavy jsou Lužnice, Otava, Sázava a Berounka. Berounka vzniká soutokem Mže a Radbůzy v Plzni. V blízkosti tohoto soutoku ústí již do Berounky řeky Úhlava a Úslava.

Úmoří Černého moře

Zaujímá významnou část Moravy s výjimkou severovýchodu. Do tohoto úmoří spadají malá území na západě Čech v oblasti Šumavy a Českého lesa.

Toto úmoří odvodňuje řeka Morava. Pramení pod vrcholem Králického Sněžníku a protéká Moravou (oblast) od severu k jihu. Opouští území České republiky poblíž Břeclavi a dál teče po hranici Rakouska a Slovenska. Ústí do Dunaje poblíž Bratislavy. Proto ji nemůžeme považovat za hlavní tok, jelikož neústí do moře. Významnými přítoky jsou Bečva a Dyje.

Bečva vzniká soutokem Rožnovské a Vsetínské Bečvy u Valašského Meziříčí.

Dyje je největší přítok Moravy a protéká podél rakousko – české hranice. Opět vzniká soutokem dvou řek Moravské a Rakouské Dyje. Do Dyje ústí dvě významné moravské řeky Svatka a Jihlava v oblasti vodního díla Nové Mlýny.

Úmoří Baltského moře

Vyplňuje oblast severovýchodní Moravy a Slezska. K této oblasti patří ještě část Broumovského a Frýdlantského výběžku. Hlavní tokem je řeka Odra. Pramení v Oderských vrších a protéká Moravskou branou a Ostravskou pánví. Republiku opouští u Bohumína a teče dál do Polska. Významné přítoky jsou Ostravice, Opava s přítokem Moravicí, Olše a Lužická Nisa. Poslední jmenovaná pramení v Jizerských horách a protéká Jabloncem a Libercem. Do Odry se vlévá až v Polsku.

7.2 Stojaté vody (vodní plochy)

Stojaté vody dělíme na přírodní a umělé. Mezi přírodní řadíme jezera, mezi umělé řadíme rybníky a vodní nádrže.

Jezera

V České republice je málo jezer, která jsou navíc poměrně malá. Nejčastěji se jedná o jezera ledovcového původu, která vznikla v období zalednění některých našich pohoří. Nejvíce jich je na Šumavě. Největší je Černé jezero (největší jezero celé ČR), dále pak Čertovo a Plešné jezero.

Dále v ČR nalezneme jezera rašeliništního původu, která se vytvořila v oblasti horských rašelinišť. Mezi nejznámější patří Velké a Malé Mechové jezírko v Jeseníkách nebo Tříjezerní slať na Šumavě.

Hojná, i když svými rozměry nepatrná jsou jezera krasového původu, která vznikají různými způsoby v krasových oblastech. Nejznámější z těchto jezírek je Hranické jezírko, které vyplňuje Hranickou propast poblíž Teplic nad Bečvou. Jedná se o nejhlubší jezero ve střední Evropě. Byla naměřena hloubka 220 m, přičemž dna nebylo dosaženo.

VODSTVO ČR

Četná jsou také jezírka říčního původu, která často vznikají na neregulovaných středních a větších tocích zaškrcením meandru a vznikem mrtvého ramene.

Umělé vodní nádrže

Na jejich vzniku se výraznou měrou podílel člověk.

Rybníky

Mají v ČR výraznou tradici. Jejich význam je široký: chov ryb, zásobárna vody, rekreační funkce,...

Rybníkářské oblasti nalezneme především v nížinách a pahorkatinách v dosahu významných řek.

Třeboňská pánev: nejvýznamnější rybníkářská oblast v ČR (Lužnice, Vltava). Rožmberk (největší rybník v ČR), Horusický, Svět, Bezdrev. Zlatá stoka: kanál napájející rybníčnou soustavu na levém břehu Lužnice, délka cca 45 km

Podyjí: Nesyt, Lednické rybníky (Dyje)

Další rybníky: Máchovo jezero (Ploučnice), Velké Dářko (Sázava), Jistebnické rybníky (nej. rybník Bezruč, Odra)

Údolní vodní nádrže

Nacházejí se přímo na toku, který přehradní zdí přehrazují.

Funkce těchto vodohospodářských staveb je velmi rozličná: energetická, retenční, závlahová, zásobárna průmyslové vody, zásobárna pitné vody, rekreační.

Největší koncentrace vodních nádrží se nachází na řece Vltavě, označované pod souhrnným názvem Vltavská kaskáda. Skládá se celkem z 9 přehrad (uvedeme si 3 největší):

- Lipno – rozlohou největší v ČR, nachází se na horním toku Vltavy na Šumavě
- Orlík – nejobjemnější přehrada v ČR, na pomezí středních a jižních Čech
- Slapy – jižně od Prahy

Další významné vodní nádrže: Nechanice (Ohře), Hracholusky (Mže), Švihov (Želivka), Dalešice (Jihlava), Vranov (Dyje), Nové Mlýny (Dyje), Slezská Harta (Moravice), Šance-Řečice (Ostravice)

BIOTA ČR

8 Biota ČR

Termín biota znamená celkový souhrn živé složky v regionu. Dělí se na flóru (rostlinstvo) a faunu (živočišstvo). Biota v ČR převážně spadá do tzv. **provincie střeoevropských listnatých lesů**, pouze na jihovýchodě zasahuje **panonská provincie**. Tyto provincie se dělí na podprovincie: **hercynskou, polonskou, západokarpatskou a severopanonskou**.

Původní vegetační kryt byl díky intenzivnímu využívání člověkem téměř zcela přeměněn. Proto dnes v ČR hovoříme o kulturní (člověkem přeměněné) krajině.

Obr. 18

8.1 Výškové vegetační stupně

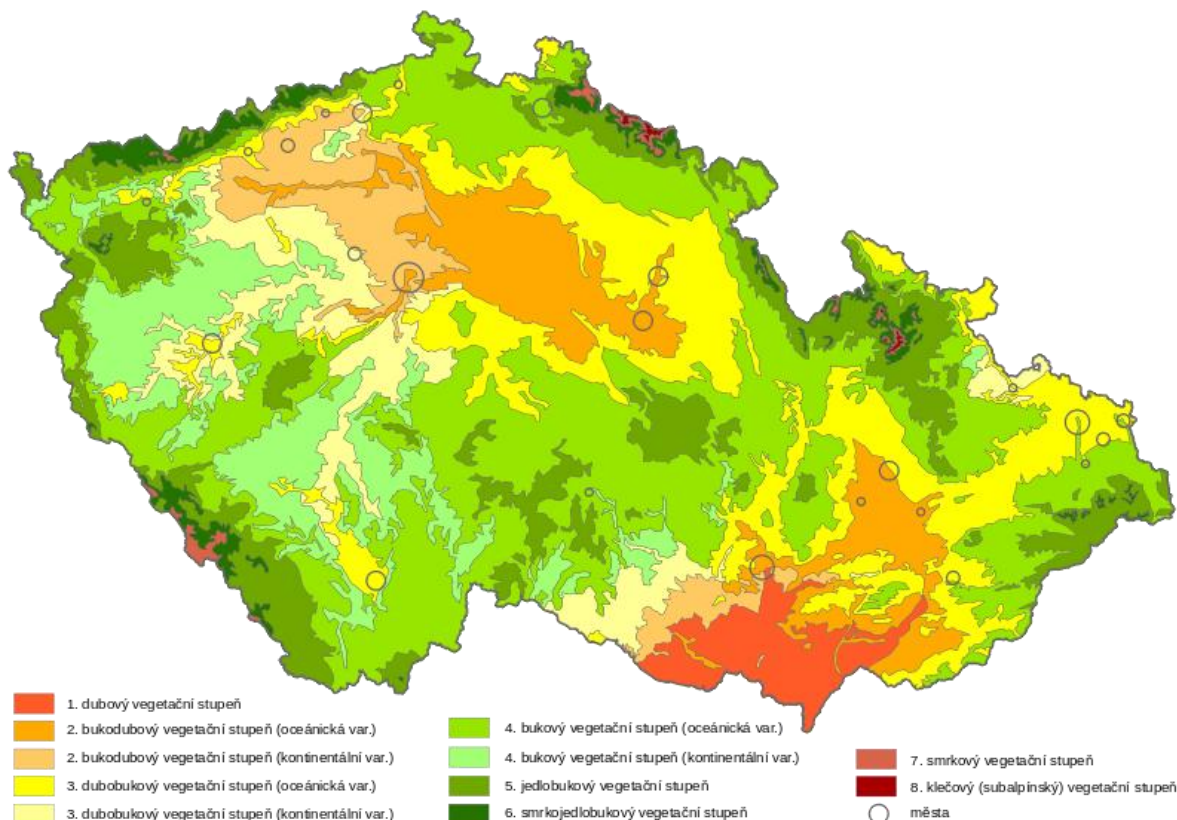
Charakter bioty je do velké míry ovlivněn charakterem klimatu. Protože je klima v ČR ovlivněno výrazněji nadmořskou výškou než zeměpisnou šířkou, je také nadmořská výška rozhodujícím faktorem při členění bioty. Proto byly stanoveny tzv. výškové vegetační stupně, které sledují změny druhového složení bioty v závislosti na nadmořské výšce.

V ČR vymezujeme celkem 8 základních vegetačních stupňů. (Je použito členění podle prof. Aloise Zlatníka). Jejich názvy jsou odvozeny od původního převládajícího rostlinného druhu v dané nadmořské výšce. Jejich přehled je uveden v následující tabulce:

Název vegetačního stupně	Nadmořská výška	Plocha v ČR	Převažující typ povrchu
Dubový	do 300 m	3,4 %	nížiny na JV Moravě
Bukovodubový	200 m – 400 m	14,0 %	nížiny a pahorkatiny
Dubovobukový	300 m – 500 m	24,5 %	pahorkatiny, vrchoviny
Bukový	400 m – 700 m	42,6 %	vrchoviny, hornatiny
Jedlobukový	600 m – 1000 m	12,9 %	vrchoviny, hornatiny
Smrkobukojedlový	900 m – 1200 m	2,1 %	hornatiny
Smrkový	1100 m – 1200 m	0,4 %	vrcholové partie hornatin
Klečový	nad 1200 m	0,05 %	nejvyšší partie Krkonoš a Jeseníků

BIOTA ČR

Rozložení jednotlivých vegetačních stupňů v ČR zobrazuje následující mapa.

Obr. 19

Přírozený vegetační kryt naší krajiny je co do kvality a kvantity působením člověka výrazně změněn. Původně pokrývaly více než 90 % našeho území lesy. Ty byly vykáceny a jejich druhová skladba změněna. Dnes zaujímají asi 30 % plochy země (především horské oblasti) a původně listnaté smíšené lesy byly nahrazeny převážně smrkovou monokulturou.

8.2 Fauna ČR

Fauna ČR spadá do paleoarktické oblasti, do které zahrnuje oblasti Evropy, severní Afriky a Asie s výjimkou jižních oblastí. Na území ČR se nachází podle odhadů asi 40 000 živočišných druhů, z čehož obratlovci tvoří asi 550 druhů (savci 87 druhů). Vzhledem k nepatrně se zlepšujícím životním podmínkám v některých regionech dochází k nárůstu nebo obnovení populace některých druhů. Zaznamenán je třeba nárůst velkých šelem. Medvěd hnědý – Moravskoslezské Beskydy, vlk obecný – Moravskoslezské Beskydy, rys ostrovid – Šumava, Novohradské hory, Český les, Moravskoslezské Beskydy.

KRAJINA ČR

9 Krajina ČR

Krajina je vybraná část zemského povrchu, která byla postupně utvářena za spoluúčasti typických přírodních (klima, vodstvo, půdy, horninový podklad,...) a kulturních (činnost člověka) prvků. Podle míry zásahu kulturních prvků dělíme krajinu na přírodní a kulturní.

Přírodní krajina je utvářena téměř výhradně přírodními prvky bez zásahu lidské společnosti. Nachází se jen v neosídlených oblastech světa, v polárních oblastech, v tropických deštných pralesích, na pouštích či v některých vysokohorských oblastech.

Kulturní krajina již nese stopy zásahu lidské populace. Naše území je velmi dlouho trvale osídleno a hospodářsky využíváno, proto zde nalezneme pouze kulturní krajinu. Podle míry ovlivnění původní krajiny člověkem kulturní krajinu dále dělíme na **kultivovanou**, **degradovanou** a **devastovanou**.

Kultivovaná krajina je člověkem pozměněna, ale její přírodní složka není výrazně porušena. Krajina a nároky lidské společnosti na ni jsou v rovnováze. Do této kategorie můžeme nejčastěji zařadit lesohospodářskou nebo zemědělskou krajinu. Nalezneme ji v řidčeji osídlených oblastech.

Obr. 20 Posázaví

Degradovaná krajina (narušená krajina) je lidskou společností silně narušená a existuje ještě možnost k její samostatné obnově do kategorie kultivované krajiny. Nejčastěji má hospodářské využití jako městská, průmyslová nebo zemědělská krajina. Nejčastěji se nachází v oblastech okolo

Obr. 21 ArcelorMittal Ostrava

velkých měst a průmyslových center nebo v intenzivně (či špatně) zemědělsky využívaných krajinách.

Devastovaná krajina (zpusťovaná krajina) je tak silně poškozená, že její schopnost samostatné obnovy není možná. Do této kategorie nejčastěji spadá krajina průmyslová a těžební. Nalezneme ji v oblastech s rozsáhlou povrchovou nebo důlní těžbou, těžkým chemickým a hutním průmyslem. V ČR ji nalezneme v severních Čechách v Mostecké hnědouhelné pánvi nebo na Ostravsku. Devastovanou krajinu je třeba rekultivovat.

OCHRANA krajiny a přírody

10 Ochrana krajiny a přírody

Již víme, že člověk svou činností původní krajinu mění. Přesto se na našem území nachází mnoho lokalit, které jsou z přírodního nebo krajinářského hlediska natolik výjimečné a cenné, že jejich další přeměna není žádoucí. Takové lokality je třeba chránit a omezit činnost člověka v nich tak, aby zůstaly zachovány pro další generace.

Ochrana přírody je definována zákonem 144/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Ovšem myšlenka chránit přírodně cenné lokality je mnohem starší. Nejstaršími chráněnými územími u nás jsou Žofínský prales a prales Hojná Voda v Novohradských horách, které byly vyhlášeny již roku 1838.

Z hlediska rozlohy chráněné lokality dělíme ochranu na maloplošnou a velkoplošnou.

Maloplošná ochrana

Národní přírodní rezervace (NPR) – jedná se o malou oblast přibližně o ploše několika desítek až stovek hektarů, která má mezinárodní nebo národní význam. Panuje zde přísný zákaz některých činností (výstavba, těžba, sběr rostlin, lov zvěře, pohyb mimo vyznačené cesty,...). Nejčastěji se jedná o pralesy, rašeliniště, jezera, hory, části pohoří atd.

Přírodní rezervace (PR) – je velmi podobná NPR jen s tou výjimkou, že význam této lokality je pouze regionální a s tím je spojen nižší stupeň ochrany.

Národní přírodní památka (NPP) – jedná se o velmi malou oblast téměř bodového charakteru, která má opět národní až nadnárodní význam. Opět je zde jeden z nej přísnějších režimů ochrany. Často se jedná o skály, jiné geologické útvary, jeskyně, louky, jezírka, lesíky a další.

Přírodní památka (PP) – rozsahem stejná jako NPP jen s regionálním významem.

Maloplošný stupeň ochrany se může nacházet samostatně nebo jakou součást velkoplošné ochrany (CHKO).

Velkoplošná ochrana

Jedná se o ochranu rozsáhlých cenných území o ploše tisíců až statisíců hektarů.

Národní park – je rozsáhlé území s národním či nadnárodním významem, jehož značnou část zaujímají ekosystémy jen velmi málo ovlivněny lidskou činností. V současnosti máme čtyři národní parky.

Krkonošský národní park – nejstarší národní park v ČR. Byl zřízen v roce 1963. Dnes zaujímá především horské regiony Krkonoš. Výjimečný je mimo jiné subalpínským a alpínských vegetačním stupněm ve vrcholových partiích.

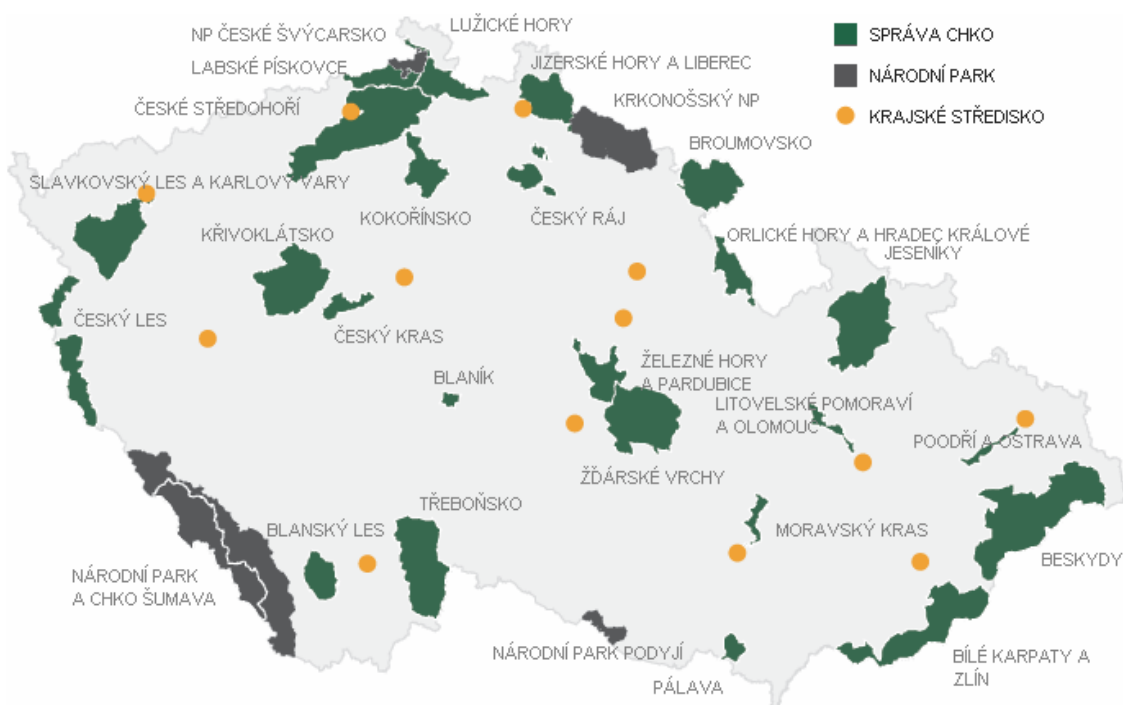
Národní park Šumava – vznikl v roce 1991 po pádu „železné opony“. Ta v předchozích letech zabráňovala jakkoli (vyjma vojenských účelů) toto území využívat. Dnes se zde chrání poměrně zachovalá lesní společenstva, významná jsou také horská rašeliniště a další.

Národní park Podyjí – svým charakterem je ojedinělý, neboť se jedná o oblast údolí řeky Dyje. Celé území je krajinářsky velmi hodnotné, nachází se zde rozlehlé lužní lesy.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OCHRANA krajiny a přírody

Národní park České Švýcarsko – jedná se o nejmladší NP. Hlavním předmětem ochrany jsou zajímavé skalní útvary (věže, stěny, brány,...) a charakteristická rostlinná a živočišná společenstva na ně navázaná.

Obr. 22 - Národní parky a CHKO

Chráněná krajinná oblast (CHKO) – opět se jedná o rozlehlé území, které je svou krajinářskou hodnotou natolik ceněné, že zde je třeba činnost lidí regulovat. Zákazy nejsou na většině území CHKO tolik přísné jako v NP. Je zde běžná, i když regulovaná sídelní a hospodářská funkce. V ČR je ustanoveno 25 CHKO.

Do našeho regionu zasahují dvě CHKO: CHKO Beskydy a CHKO Poodří.

CHKO Beskydy

Jedná se o plošně největší velkoplošně chráněné území v ČR. Do CHKO Beskydy spadají Moravskoslezské Beskydy, Slezské Beskydy, Vsetínské vrchy, Javorníky. Nacházejí se zde zbytky původního karpatského lesa s charakteristickou faunou. Mimo jiné je zde pozorován výskyt velkých šelem: medvěda hnědého, vlka obecného i rysa ostrovida. V rámci CHKO je vymezeno 57 maloplošných zvláště chráněných území (z toho 7 NPR) a my se na 2 NPR podíváme trochu blíže.

NPR Radhošť – nachází se ve vrcholové partii Radhoště (1129 m n. m.) na jeho prudkých severních svazích. Předmětem ochrany je specifický vrcholový porost, který je v těchto nadmořských výškách vystavován nepříznivým klimatickým vlivům (sníh, námraza). Místo je snadně dostupné z nedalekých Pusteven nebo z Trojanovic – Ráztoka. Atraktivitu místa zvyšuje kaple sv. Cyrila a Metoděje na samotném vrcholu Radhoště a nedaleká socha pohanského boha Radegasta.

OCHRANA krajiny a přírody

NPR Kněhyně – Čertův mlýn – zaujímá vrcholové partie dvojvrcholu Kněhyně (1257 m n. m.) a Čertův mlýn (1202 m n. m.). Předmětem ochrany je unikátní původní lesní porost a velké množství pseudokrasových útvarů, z nich nejzajímavější jsou jeskyně. Ty vznikly v puklinách mezi pískovcovými bloky. Na Čertově mlýně je velké množství skalních výchozů a nachází se zde také známý Čertův stůl, jenž je výsledkem náhodného seskupení pískovcových bloků. Někteří badatelé je ovšem považují za megalitickou stavbu. Místo je také snadno dostupné z Pusteven.

CHKO Poodří

CHKO Poodří se nachází v oblasti říční nivy řeky Odry mezi městy Odry a Ostrava. Nacházejí se zde zbytky lužního lesa, nivní louky, meandry, „mrtvá“ ramena meandrů. Člověk zde vybudoval soustavu Jistebnických rybníků, které krajinu přirozeně utvářejí. Lokalita je domovinou mnoha chráněných druhů rostlin i zvířat, vodní plochy slouží také jako hnízdiště ptáků.

OBYVATELSTVO ČR

11 Obyvatelstvo ČR

Počet obyvatel Česka dosahuje 10 562 214, čímž se řadí na 14. místo v Evropě a 78. místo na světě. Hustota osídlení činí 131 obyvatel na 1 km².

11.1 Rozmístění obyvatelstva

Rozmístění obyvatelstva je nerovnoměrné a je podmíněno kvalitou životních podmínek, které ovlivňují přírodní i lidské faktory: reliéf, klima, pracovní příležitosti, životní prostředí atd. Obecně platí, že nejvíce obyvatel je koncentrováno do oblastí úrodných nížin, u nás do **Polabí a moravských úvalů**, a do velkých měst a průmyslových oblastí: **Praha, Brno, Ostravsko (Ostrava, Havířov, Karviná, Frýdek – Místek), severní Čechy (Ústí n. L., Chomutov, Most, Teplice)**. Naopak k nejméně osídleným lokalitám patří horské oblasti s komplikovanou dostupností a nedostatečnou infrastrukturou: Šumava, Český les, Krkonoše, Orlické hory, Jeseníky. Také regiony s nedostatečnou industrializací: především jižní, západní Čechy a Vysočina.

Tabulka 1 - Hustota zalidnění v jednotlivých krajích ČR (31. 3. 2010)

Hustota zalidnění v jednotlivých krajích ČR					
1.	Hlavní město Praha	2518 obyv./km ²	8.	Královéhradecký kraj	116 obyv./km ²
2.	Moravskoslezský kraj	230 obyv./km ²	9.	Pardubický kraj	114 obyv./km ²
3.	Jihomoravský kraj	160 obyv./km ²	10.	Středočeský kraj	113 obyv./km ²
4.	Ústecký kraj	157 obyv./km ²	11.	Karlovarský kraj	93 obyv./km ²
5.	Zlínský kraj	149 obyv./km ²	12.	Kraj Vysočina	76 obyv./km ²
6.	Liberecký kraj	140 obyv./km ²	13.	Plzeňský kraj	76 obyv./km ²
7.	Olomoucký kraj	124 obyv./km ²	14.	Jihočeský kraj	63 obyv./km ²

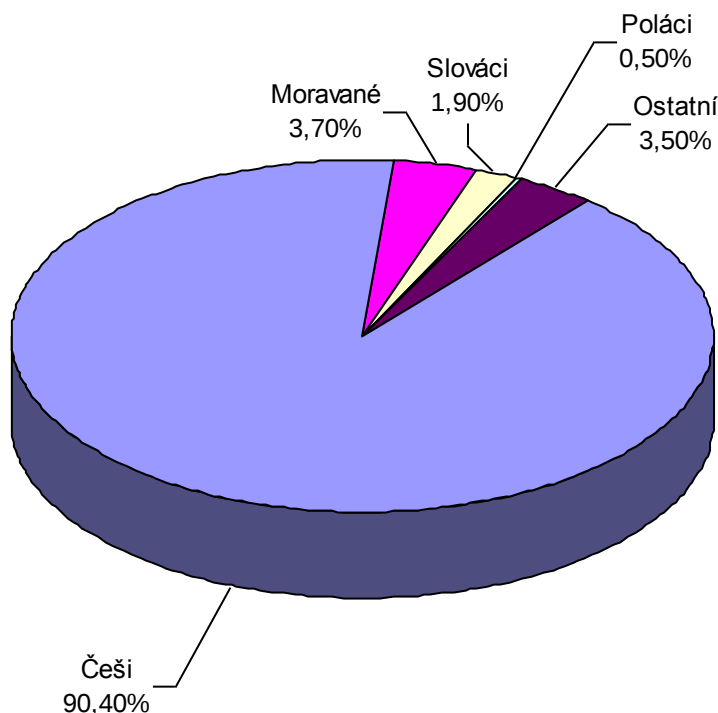
11.2 Struktura obyvatelstva

Národnostní složení

Z tohoto pohledu je ČR téměř homogenní. Více než 90 % obyvatel se hlásí k české národnosti. Nejpočetnější menšinou je menšina moravská, kterou tvoří necelá 4 procenta. Její převaha je na jižní a střední Moravě. Navíc o této národnosti je sporné hovořit jako o samostatném národu, jelikož je považována za součást národa českého.

Další národnostní menšinu tvoří Slováci, kteří se nacházejí především na česko - slovenském příhraničí a ve velkých průmyslových regionech (Ostravsko, severní Čechy). Poslední zde uvedenu národnostní menšinou jsou Poláci. Tvoří asi půl procenta obyvatelstva, většina z nich se nachází na Ostravsku.

OBYVATELSTVO ČR

Graf 1 - Národnostní složení obyvatelstva v ČR (ČSÚ 2001)

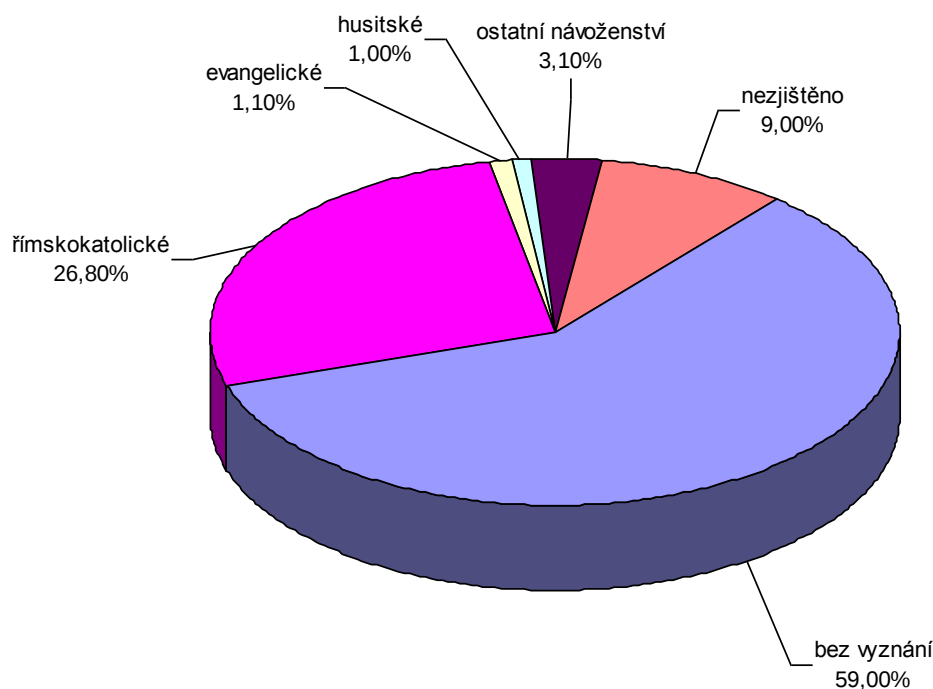
Náboženské složení

ČR patří k nejvíce ateistickým zemím na světě. Téměř 60 % obyvatelstva se nehlásí k žádnému náboženství. Většina věřících se hlásí ke křesťanství, toho nejpočetnějším náboženstvím je římskokatolické, které tvoří přibližně 27 % všech obyvatel. Nejvíce věřících žije na jižní, střední a východní Moravě a Vysočině.

11.3 Přirozený pohyb (měna) obyvatelstva

Přirozený pohyb obyvatelstva ovlivňuje porodnost a úmrtnost. Hlavní veličinou, která popisuje tento typ změny, je **přirozený přírůstek**. Od počtu živě narozených se odečte počet zemřelých v daném časovém údobí. Častěji se používá relativní verze, tzv. míra přirozeného přírůstku, která je vhodná zvláště z hlediska srovnání s dalšími státy či jinými územními jednotkami.

OBYVATELSTVO ČR

Graf 2 - Náboženské složení obyvatelstva v ČR (ČSÚ 2001)

$$MPP = \frac{P - Z}{(PO : 1000)}$$

MPP – míra přirozeného přírůstku

P – počet narozených v daném časovém období

Z – počet zemřelých v daném časovém období

PO – střední stav obyvatelstva (v tisících)

Je-li přirozený přírůstek záporný, hovoříme o přirozeném úbytku. ČR patří mezi země s velmi malým přirozeným přírůstkem. Z následujícího grafu je patrné, že poměrně dlouhé období od roku 1994 do roku 2005 byl dokonce záporný.

Podobný trend můžeme sledovat ve většině středoevropských a západoevropských státech.

11.4 Prostorový pohyb obyvatelstva (migrace)

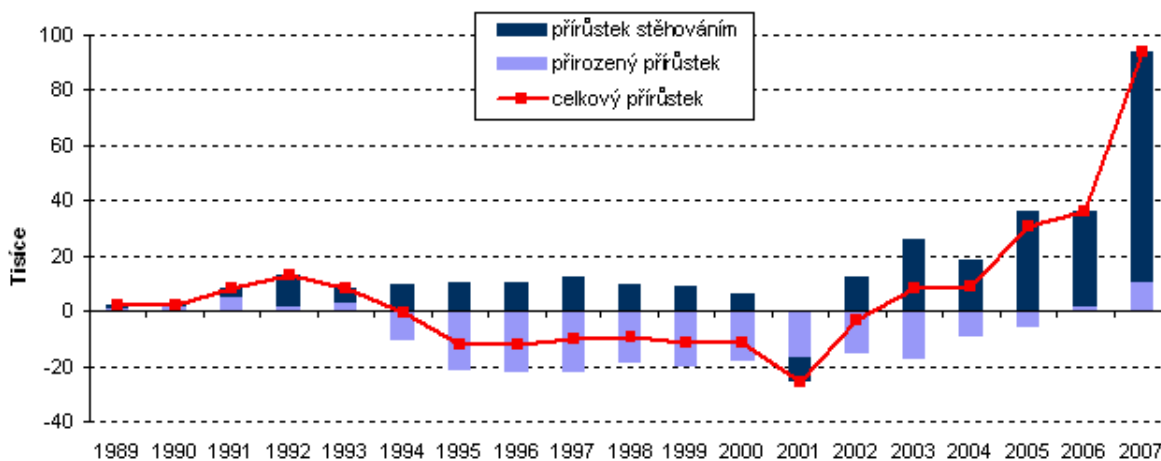
Můžeme jej rozdělit do dvou základních kategorií: mezistátní a vnitrostátní. Vnitrostátní migraci, kterou ještě můžeme rozdělit krátkodobou (dojížděku) a dlouhodobou (stěhování mezi regiony), se podrobněji zabývá následující kapitola. Mezistátní migrace je charakterizována přistěhovalectvím (imigrací) a vystěhovalectvím (emigrací). ČR patří v posledních 20 letech mezi státy, kde imigrace převažuje nad emigrací. Mezi regiony, odkud k nám cizinci cestují, řadíme státy východní a JV Evropy, státy Středního a Blízkého východu. Migranti se k nám stěhují převážně z důvodů lepších hospodářských a politických podmínek. Velké množství migrantů ovšem Českou republikou tranzituje dál na západ.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBYVATELSTVO ČR

Čeští obyvatelé naopak příliš mnoho nemigrují z ČR pryč a je jich mnohem méně než přistěhovalců. Nejčastější příčinou migrace Čechů je práce v zahraničí, přičemž po vstupu do EU odpadly pro mnohé cílové destinace také administrativní překážky.

Díky prostorové migraci počet obyvatel v ČR od roku 2003 roste.

Graf 3 - přírůstek obyvatelstva v ČR v letech 1989 až 2007

SÍDLA ČR

12 Sídla ČR

Nejprve si vysvětleme základní pojmy:

Sídlo

Sídlo je seskupení lidských obydlí v blízké vzájemné vzdálenosti. Sídlo je nejvýraznějším projevem lidské činnosti v krajině. Sídlem tedy může být osamoceně stavení i velkoměsto.

Sídla se liší:

- velikostí
- funkcí (průmyslová, univerzitní, lázeňská,...)
- polohou (horská, nížinná,...)
- půdorysem (liniová, šachovnicová, okrouhlice, rozptýlená zástavba,...)

Vesnice

Vesnice je sídlo, které má určité charakteristické rysy. V zástavbě převládají nízkopodlažní budovy, technická infrastruktura (plynofikace, kanalizace, ...) a obslužné funkce (obchody, školy, ...) jsou méně rozvinuté, velká část obyvatelstva pracuje v zemědělství. Počet obyvatel není příliš vysoký, limit 5000 obyvatel je převážně orientační. Například na jižní Moravě nalezneme vesnice s počtem obyvatel přesahující 6000. Pozor!!! Často se mylně vesnice zaměňuje s pojmem obec.

Obr. 23 - vesnice Holarovice

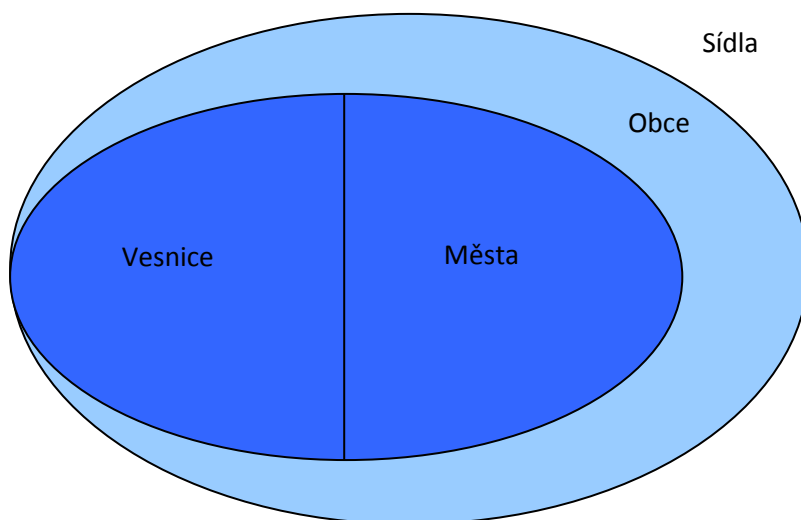
Město

Město je sídlo, které má přibližně více než 5000 obyvatel, má poměrně velkou část vícepodlažní zástavby, rozvinutou infrastrukturu a služby. Některé služby jsou typické pro města, například střední školy. Některá města nesplňují minimální počet obyvatel, jedná se o historická města, která na tento titul dosáhla v daleké minulosti (např. Štramberk, Klimkovice). Města s větším počtem obyvatel než 100 000 označujeme za **velkoměsta**. Ta bývají kulturními, ekonomickými a administrativními centry regionu, ve kterém se nacházejí.

SÍDLA ČR

Obec

Obcí může být libovolné sídlo, které má administrativní funkci a je základní jednotkou veřejné správy. Zjednodušeně můžeme říct, že v ní sídlí samosprávný úřad (obecní, městský). Obcí tedy může být malá vesnice pouze s voleným starostou i velkoměsto s velkým magistrátem.

Graf 4 - rozdělení sídel

12.1 Administrativní členění ČR

Přestože patří Česká republika k malým státům Evropy, je nutné pro efektivní fungování státu ji rozdělit na menší administrativní jednotky. Toto členění je hierarchické, tudíž menší územní jednotka je v určitých oblastech svého výkonu podřízena jednotce vyšší.

ČR je rozdělena na 14 krajů, 77 okresů a 6250 obcí.

Kraje jsou označovány jako vyšší územní samosprávné celky. Mají poměrně výrazné kompetence v oblasti samosprávy, vykonávají také státní správu v předepsaném rozsahu. Existence krajů je také důležitá v kontextu s naším členstvím v EU, neboť v rámci EU existuje silná regionální politika. Zvláštní postavení mezi kraji má Praha, neboť jsou jí přiznány pravomoci kraje i obce současně.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

SÍDLA ČR

Obr. 24 - Kraje ČR

Kraje ČR	krajské město
Praha	Praha
Středočeský	Praha
Jihočeský	České Budějovice
Plzeňský	Plzeň
Karlovarský	Karlovy Vary
Ústecký	Ústí n. L.
Liberecký	Liberec
Královéhradecký	Hradec Králové
Pardubický	Pardubice
Vysočina	Jihlava
Jihomoravský	Brno
Olomoucký	Olomouc
Zlínský	Zlín
Moravskoslezský	Ostrava

Okresy dnes mají pouze statistický význam a nemají žádnou funkci v samosprávě ani státní správě. Obce jako nejmenší územní jednotky se ještě rozlišují na „obyčejné“ obce prvního stupně, obce s přenesenou působností (obce druhého stupně) a obce s rozšířenou působností (třetího stupně).

12.2 Regionální rozdíly v sídelní struktuře

Rozložení sídel v krajině a jejich vzájemné vazby označujeme za sídelní strukturu. Sídelní struktura je podmíněna mnoha faktory, které jsou v různých částech naší země různé, nalezneme v mnohých oblastech její typické rysy.

SÍDLA ČR

Oblast středních Čech

Zde je převaha rovinatého reliéfu a významný podíl tu sehraává zemědělství. Vytvořila se zde poměrně hustá síť menších sídel vesnického typu.

Jižní Morava

Jsou zde velmi podobné podmínky jako v předchozím regionu, nicméně vývoj sídelní struktury byl jiný. Také zde sice dominují sídla vesnického typu, ta však dosahují poměrně značné velikosti na úkor jejich počtu.

Horské regiony

Pro ně je typická řídká rozptýlená zástavba.

Také velká města mají výrazné rozdíly ve svém uspořádání.

Aglomerace

Aglomerace je seskupení několika vzájemně blízkých sídel, z nichž jedno výrazně dominuje. Toto velké sídlo pohltí menší sídla ve svém zázemí, ostatní sídla sice zůstanou samostatná, ale jsou příliš navázána na centrální město. Typickým příkladem je **pražská aglomerace**. Kolem ní se nachází oblast menších sídel, která jsou na Praze závislá (lidé dojíždějí do Prahy za prací, do škol, do úřadů). Naopak tato oblast kolem Prahy je pro Prahu hospodářským zázemím (sídlí zde zemědělské podniky, vznikají zde průmyslové zóny apod.). Typickým znakem aglomerace je propojení těchto sídel městskou hromadnou dopravou.

Další aglomerace nedosahují takové velikosti, ale můžeme k nim přiřadit například brněnskou, plzeňskou či olomouckou aglomeraci.

Konurbace

Českým slovem souměstí. Jedná se o srostlá sídla, která neměla původně nějaké výrazné centrum. Typickým příkladem je Ostrava. Ta vznikla z většího počtu malých sídel, která se díky průmyslu výrazně zvětšila a srostla v jedno sídlo. Ani dnes nemůžeme Ostravu považovat za aglomeraci, neboť její okolí tvoří poměrně velká sídla většinou průmyslového charakteru: Bohumín, Havířov, Orlová, Karviná, ...

12.3 Pohyb obyvatelstva mezi sídly

Vnitrostátní migraci dělíme na **dlouhodobou** a **krátkodobou** (dojížděku). Krátkodobá migrace je intenzivní především ve větších městech a jejich zázemí.

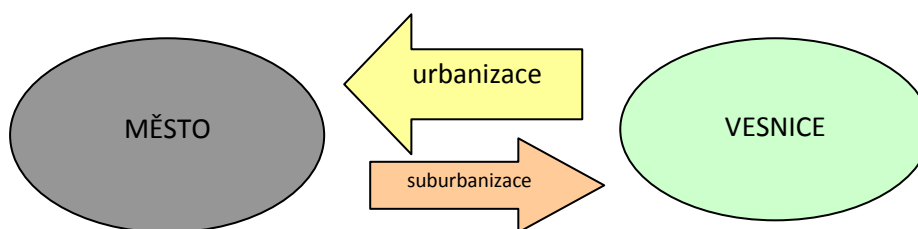
Dlouhodobá migrace má několik příčin. Nejdůležitější je stěhování za prací. Tento trend vede k migraci z menších sídel do větších. Dochází k růstu počtu městského obyvatelstva, k tzv. **urbanizaci**. Tento trend je celosvětový. Současně existuje také trend opačný. Lidé se stěhují z velkých měst do menších sídel z důvodu kvalitnějšího životního prostředí. Tomuto jevu říkáme **suburbanizace**.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

SÍDLA ČR

Suburbanizace se projevuje převážně ve vyspělých regionech, neboť toto stěhování vyžaduje jisté náklady (například na dojížďku do zaměstnání).

Také v Česku vznikají v menších sídlech v zázemí větších měst nové sídelní čtvrtě nebo sídliště. Typickým příkladem v našem regionu je obec Čeladná, kde od konce devadesátých let vzniklo několik více či méně úspěšných realizací tohoto typu ubytování.

Graf 5

HOSPODÁŘSTVÍ ČR

13 Hospodářství ČR

Česká republika se řadí mezi **vyspělé** země s **tržním** hospodářstvím. Hlavní devizou českého hospodářství je **vysoce kvalifikovaná pracovní síla**, která je atraktivní pro investory. Nebylo tomu tak vždy. V období tzv. první republiky bylo postavení Československa velmi podobné dnešní situaci. Po druhé světové válce a s nástupem komunismu se situace výrazně změnila.

Socialistické zřízení s sebou přineslo změnu vlastnictví výrobních prostředků. V té době prakticky neexistovalo soukromé vlastnictví výrobních prostředků. Většina z nich byla v majetku státu, původní vlastnická struktura byla zlikvidována a tzv. znárodněním přešla násilně do rukou státu. Malá část výrobních, převážně zemědělských prostředků byla převedena do násilně vytvořených jednotných zemědělských družstev.

Tento státní systém vlastnění prostředků nemůže fungovat v tržním prostředí, kde je třeba operativně reagovat na změny trhu. Vzniklo tedy **plánované hospodářství**, které se v určitých časových periodách (z počátku to byly dvouletky, později pětiletky) snažilo splnit naplánované kvóty.

Tento systém hospodářství se ukázal z dlouhodobého časového horizontu jako nekonkurenceschopný, což vyvrcholilo v 80. letech výrazným hospodářským propadem v porovnání s ostatními volnotržními zeměmi.

Pádem komunismu v ČR se rozběhl složitý proces, kterým se během 90. let výrobní prostředky postupně dostávaly zpět do soukromého vlastnictví.

Restituce – jednalo se o navrácení znárodněného majetku a prostředků původním majitelům nebo dědicům. Ne ve všech případech bylo navrácení možné.

Obr. 25 Kupónová knížka

Privatizace – prodej státního majetku soukromým majitelům. V ČR proběhla tzv. kupónová privatizace, kde každý plnoletý občan státu si mohl koupit akcie privatizovaných podniků v hodnotě 1000 Kč. Cena akcií byla určena zájmem o akcie v jednotlivých privatizačních kolech.

Privatizace v ČR proběhla velmi rychle a stát prodal většinu svého majetku. Na druhou stranu došlo v mnoha případech k okradení občanů a

tzv. tunelování podniků. Mnoho majetku bylo takto znehodnoceno.

Transformace hospodářství – souhrnný pojem pro změnu systému hospodářství od plánovaného k volnotržnímu. Transformace s sebou přinesla také změnu struktury hospodářství. V době socialismu se velká část výrobních prostředků nacházela v oblasti těžkého průmyslu (hutní, těžební apod.). Vzhledem k nedostatku nerostných surovin to nejsou nejlepší odvětví průmyslu. Navíc se v nich nedá uplatnit naše výrazná přednost a tou je kvalifikovaná pracovní síla. Proto transformace obsahovala také útlum těžkého průmyslu, který postihl zejména silně průmyslové regiony (Ostravsko, severní Čechy) a jeho postupné nahrazení průmyslem lehkým (strojírenství, elektrotechnický průmysl atd.).

Všechny tyto kroky nakonec vedly k zařazení ČR mezi hospodářsky vyspělé země.

HOSPODÁŘSTVÍ ČR

13.1 Rozdělení hospodářství

Hospodářská činnost se dělí do tří hlavních skupin (sektorů, sfér).

Primární sektor: činnost spojená bezprostředně s přírodními zdroji (půdou, nerostnými surovinami, vodou). Řadíme zde zemědělství, těžbu, lesní a vodní hospodářství. V ČR jsou v primárním sektoru zaměstnána cca 4 % veškerého ekonomicky činného obyvatelstva (ČSÚ 2004).

Sekundární sektor: tvoří jej průmysl a stavebnictví. Jedná se o hlavní výrobní sektor, který je stěžejním článkem národního hospodářství. V ČR je v sekundárním sektoru zaměstnáno přibližně 37,8 % ekonomicky činného obyvatelstva.

Obr. 26

Obr. 27 Ostrava

Terciální sektor: je jediným nevýrobním sektorem a tvoří jej služby (doprava, školství, cestovní ruch atd.). U nás pracuje ve službách přibližně 58,3 % obyvatelstva.

ZEMĚDĚLSTVÍ

14 Zemědělství

Česká republika díky svým přírodním podmínkám nepatřila nikdy k výrazně zemědělským zemím, přesto tvořilo zemědělství klíčovou úlohu ve struktuře českého hospodářství. V posledních letech je zemědělská výroba v útlumu z důvodů silné zahraniční konkurence, špatné schopnosti státu podporovat české zemědělství a z důvodu ekonomičtějšího využití zemědělské půdy.

V zemědělství pracují asi 4 % ekonomicky činného obyvatelstva, přibližně stejnou měrou se podílí na HDP. Přesto si je třeba uvědomit, že sehrává klíčovou úlohu v zaopatřování obyvatelstva potravinami a přílišná závislost na dovozu potravin ze zahraničí může v budoucnu přivodit závažné problémy.

14.1 Zemědělské oblasti

Zemědělství ovlivňuje mnoho faktorů. Mezi nejdůležitější patří klima a kvalita půd. Na základě těchto faktorů vymezujeme v ČR celkem 4 typy zemědělských oblastí:

- 1 **Kukuřičná oblast:** jedná se o nejteplejší regiony ČR s velmi kvalitními půdami, které se nacházejí na jižní Moravě v oblastech Dolnomoravského a Dyjsko-svrateckého úvalu. Typickými plodinami jsou kukuřice (pěstovaná pro zrna), pšenice, cukrová řepa, vinná réva, ovoce.
- 2 **Řepařská oblast:** zaujímá oblast nížin, především v Polabí a dolním Poohří, na střední Moravě a na Opavsku (Slezská nížina). Pěstuje se převážně pšenice, cukrová řepa, sladovnický ječmen, ovoce.
- 3 **Bramborářská oblast:** zaujímá největší plochu. Tvoří ji pahorkatiny a vrchoviny. Nejčastěji se pěstují brambory, méně náročné obilniny jako žito a oves, řepka olejná, len.
- 4 **Horská oblast:** vysoká nadmořská výška a chladné klima umožňuje pěstovat většinou brambory a píce (krmiva). Vyskytuje se zde extenzivní chov převážně skotu.

Rostlinná výroba

Většina české produkce je zaměřena na pěstování **potravin**. Nejhojnějšími plodinami jsou pšenice, cukrová řepa, brambory a ječmen. Významné jsou také **technické plodiny**, které se dále zpracovávají v průmyslové výrobě. K hlavním plodinám patří řepka olejná (sezónní nárůst díky dotacím na výrobu bionafty) a len. V neposlední řadě jsou pěstována **krmiva**, nejvíce seno.

Živočišná výroba

Pro živočišnou výrobu je typický **chov skotu**, **prasat** a **drůbeže**. Chov skotu je lokalizován především do horských a pohorských oblastí z důvodu rozsáhlých pastvin. Skot se chová především pro mléko a také maso. Chov prasat a drůbeže je lokalizován v zázemí větších měst z důvodu rychlé distribuce masa, případně vajec. Chov jiných zvířat (ovcí, koní a koz) je silně minoritní.

PRŮMYSL ČR

15 Průmysl ČR

Přestože průmysl zaměstnává méně lidí a podílí se na celkovém hrubém domácím produktu méně než služby, má pro chod našeho hospodářství klíčovou úlohu. Česká republika má malé zásoby nerostných surovin, proto průmysl založený na přímé spotřebě vytěžených surovin nebo s velkou energetickou náročností není v ČR dominantní. Hlavní předností naší země je poměrně velký počet kvalifikované pracovní síly, kterou můžeme využít právě v těch odvětvích průmyslu, kde je potřeba (strojírenství, elektrotechnický průmysl).

15.1 Průmyslová odvětví

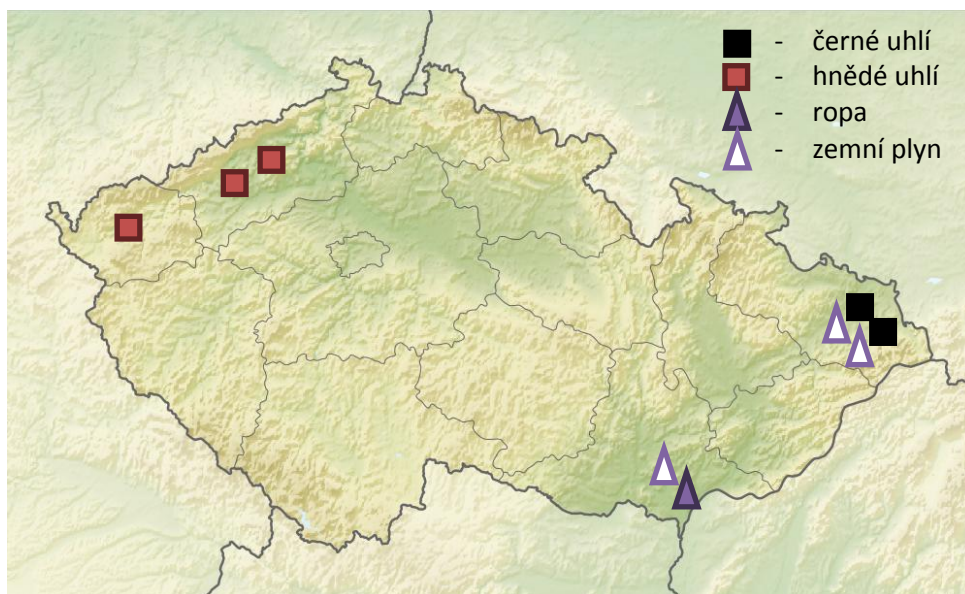
15.1.1 Průmysl těžební

Vzhledem k nedostatku surovin není příliš rozšířen, přesto v některých regionech těžba surovin neustále probíhá a po desetiletí útlumu se v některých případech uvažuje o jejím rozšíření.

Těžba paliv

- černé uhlí: Karvinsko a Frýdecko-Místeko, možné otevření dolu Frenštát p. R. (OKD)
- Hnědé uhlí: mostecká a sokolovská hnědouhelná pánev (Severočeské doly, Czech Coal)
- Ropa: v omezené míře mezi Břeclaví a Hodonínem (Moravské naftové doly)
- Zemní plyn: tamtéž a je také vázán na ložiska černého uhlí

Těžba stavebních hmot: kaolín, vápenec, štěrky, písky, ...

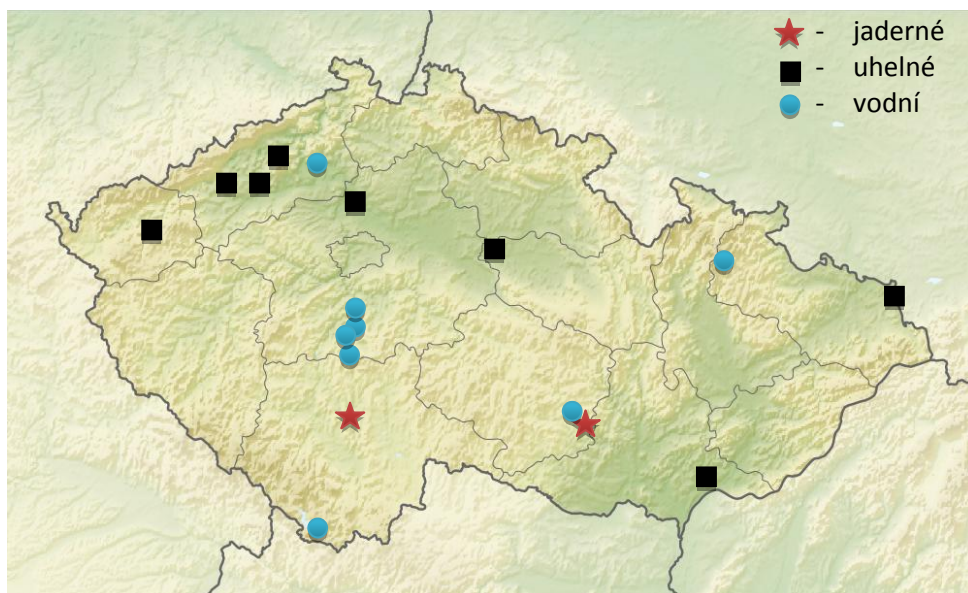

Obr. 28 – Lokality, ve kterých probíhá těžba paliv

PRŮMYSL ČR

15.1.2 Průmysl energetický

Zabývá se výrobou elektrické energie. Dominantním výrobcem energie na českém trhu je ČEZ a.s.

Obr. 29 – Některé významné elektrárny

Uhelné elektrárny

V uhelných elektrárnách probíhá výroba spalováním uhlí (většinou hnědého, v menší míře černého nebo lignitu). Tyto elektrárny se podílí na celkové výrobě energie necelými 60 %. Uhelné elektrárny jsou nejčastěji lokalizovány do místa těžby uhlí.

Severní Čechy: Tušimice, Prunéřov, Ledvice, Tisová

Severní Morava a Slezsko: Dětmárovice, teplárna Vítkovice

Uhelné elektrárny jsou velkou ekologickou zátěží, v rámci jejich decentralizace bylo vybudováno několik elektráren mimo těžební oblast, které jsou ale dobře dopravně dostupné.

Polabí: Mělník, Chvaletice (levná doprava uhlí po Labi)

Jaderné elektrárny

Základem je štěpení jader těžkých prvků, při němž se uvolňuje velké množství tepla. Pro lokalizaci je potřebný výrazný vodní zdroj. V ČR máme dvě jaderné elektrárny, které se nacházejí v méně industrializovaných lokalitách. V současné době se uvažuje o rozšíření Temelína.

Jižní Čechy: Temelín

Vysočina: Dukovany

Vodní elektrárny

Tvoří necelých 7 % celkového instalovaného výkonu. Přesto se v ČR nachází několik významných vodních nádrží, na kterých je nainstalovaná vodní elektrárna.

PRŮMYSL ČR

Hlavní koncentrace elektráren se nachází na řece Vltavě a tvoří tzv. Vltavskou vodní kaskádu. Tvoří ji několik významných vodních elektráren: Lipno, Orlík, Kamýk, Slapy a Štěchovice.

Významné místo zaujímají přečerpávací elektrárny, které se skládají ze dvou nádrží. Při zvýšené spotřebě elektrické energie se vypouští z horní nádrže voda a vyrábí elektrickou energii. Naopak v době malé spotřeby energie, kdy zdroje produkují nadbytek energie, je voda z dolní nádrže čerpána do horní. Slouží tedy jako rezervoáry energie. Nejvýznamnější přečerpávací elektrárny jsou: Dlouhé Stráně v Jeseníkách a Dalešice na řece Jihlavě.

Poslední desetiletí zažily velký rozmach elektrárny **fotovoltaické**, především díky ekonomickým pobídkám a zvýhodněním státu. Proto dnes nalezneme téměř u každého sídla nějakou sluneční elektrárnu. Největší sluneční elektrárnou je FVE Ralsko s instalovaným výkonem více než 38 MW.

15.1.3 Hutnický a kovodělný průmysl

Hutnictví dělíme na hutnictví železa (tzv. černou metalurgii) a hutnictví barevných kovů (barevnou metalurgii). Zásadnější vliv má černá metalurgie, která zažila největší rozmach v období socialismu. V devadesátých letech prodělávala výrazný útlum. ČR nemá ideální podmínky pro její rozvoj a to především díky nedostatku zdrojů železné rudy.

Hutnictví železa má výraznou územní koncentraci, lokalizuje se především v místě těžby černého uhlí a to především do oblasti Ostravska a Karvinska.

Nejvýznamnějšími hutními podniky jsou:

- Nová Huť (ArcelorMittal) – ocelové profily, plechy, trubky, důlní výztuže, slévárenské výrobky, koks
- Vítkovické železárny (Vítkovice Holding Group) – turbíny, ocelové lahve, zalomené hřídele, ocelové konstrukce
- Třinecké železárny (Moravia Steel) – kolejnice, tyčová ocel, armatury
- Válcovny plechu FM (ArcelorMittal) – plechy, pásy, dráty
- Železárny a drátovny Bohumín – dráty, lana, pružiny

Hutní výroba se nachází také v zázemí velkých strojírenských podniků. Zde hovoříme o tzv. hutní druhovýrobě, neboť vyrábí z hutních polotovarů již konkrétní části výrobků. Podniky s hutní druhovou výrobou jsou například: ČKD Blansko Holding (turbíny, svislé soustruhy), Škoda Plzeň (dopravní prostředky), První brněnská strojírna.

15.1.4 Chemický průmysl

Jedná se o relativně mladé průmyslové odvětví. Chemický průmysl je především lokalizován do místa, kde se nacházejí vstupní suroviny: v místech těžby uhlí (severní Čechy a Morava), v místech, kde se nacházejí ropovody (severní Čechy).

Chemický průmysl dělíme na těžkou a lehkou (spotřební) chemii. Těžká chemie vyrábí polotovary a látky, které se dále zpracovávají nebo je přímo využívají v dalších odvětvích. Jedná se o výrobu kyselin, louhů, umělých hnojiv. Základním odvětvím je **petrochemie**, která zpracovává ropu a vyrábí pohonné hmoty a další ropné produkty.

PRŮMYSL ČR

Lehká (spotřební) chemie vyrábí výrobky pro koncového uživatele. Její složení je velice pestré a řadíme zde například farmaceutický, kosmetický průmysl, výrobu pracích prostředků apod.

V ČR je chemický průmysl koncentrován především do 5 hlavních regionů:

- Severní Čechy: Chemopetrol Litvínov – agrochemie technické alkoholy, ..., Spolchemie Ústí n.L. – syntetické pryskyřice, Lovochemie Lovosice – umělá hnojiva,...
- Střední Čechy: Spolana Neratovice - PVC, anorganická chemie,... Petrochemie Kralupy n. V., Zentiva Praha (léčiva), Qualt Rakovník (prací prášky, ...)
- Východní Čechy: Paramo Pardubice (maziva, asfalt, paliva, ...), Synthesia Semtín (výbušniny, barvy, pesticidy, ...)
- Severní Morava: BorsodChem MCHZ Ostrava (průmyslové chemikálie), Deza Valmez (Agrofert - dehet, oleje, ...), IVAX (TEVA) Komárov, Walmark Třinec, Gumárny Zubří
- Střední Morava: Fatra Napajedla (Agrofert – PVC výrobky), Barum Continental Otrokovice (pneumatiky)

15.1.5 Strojírenský průmysl

Jedná se o typické odvětví v ČR, které zde má dlouholetou tradici. Hlavní předností je relativně velký počet kvalifikované pracovní síly. V ČR má výsadní postavení mezi jednotlivými strojírenskými odvětvími strojírenství dopravní, a to především automobilní průmysl. Někdy je české ekonomice vytýkána přílišná závislost na tomto druhu odvětví, což může vést při poklesu poptávky po automobilech k jistým hospodářským komplikacím.

Automobilní průmysl

ČR patří k významným evropským výrobcům automobilů.

Škoda auto

Člen skupiny VW group. Hlavní podnik se nachází v Mladé Boleslavi, pobočné závody pak ve Vrchlabí a Kvasinkách. Výroba osobních automobilů značky Škoda (cca 550 000 aut za rok).

TPCA Kolín

Výroba malých osobních automobilů pro evropský trh. Vyrábí se zde automobily značek Toyota, Peugeot a Citroen (cca 300 000 aut ročně).

Hyundai Nošovice

Výroba osobních automobilů korejské společnosti Hyundai (cca 300 000 aut ročně).

Karosa Vysoké Mýto

Výroba autobusů všech tříd (cca 2000 ročně). Člen skupiny IrisBus IVECO.

SOR Libchavy (u Ústí n. O.)

Autobusy střední velikosti v provedení městském, meziměstském a turistickém. Cca 400 autobusů za rok

PRŮMYSL ČR

Další podniky dopravního strojírenství

Škoda Holding (Plzeň)

Vyrábí také turbíny, strojovny, výměníky, ...

Dopravním strojírenstvím se zabývá část podniku Škoda Transportation. Vyrábí elektrické lokomotivy, tramvaje, soupravy metra. Ve spolupráci s IrisBusem také trolejbusy. Společně s ČKD vagonka Ostrava vyrábějí příměstské elektrické vlakové jednotky, motorové vozy, vagony.

Aero Vodochody

Výroba vojenských i civilních letadel a vrtulníků. Vojenský bitevní letoun L-159 Alca, který měl být vlnajkovou lodí Aera, způsobil jeho současné problémy, neboť o tento letoun není zájem. Dále Aero vyrábí lehký dopravní letoun A-270 a ve spolupráci se Sikorski Aircraft Corporaion vrtulník S-76.

15.1.6 Potravinářský průmysl

Potravinářský průmysl je lokalizován po celé ČR, přesto zde nalezneme dvě základní podmínky lokalizace.

Podniky jsou lokalizovány do místa produkce zemědělských surovin z důvodu nízkých nákladů na transport surovin a jejich možnému znehodnocení delším skladováním. Jedná se například o mlýny, cukrovary, mlékárny. Jejich zvýšenou koncentraci tedy nalezneme v zemědělských produkčních regionech (jižní a střední Morava, Polabí, ...).

Naopak pokud je potřeba rychle dodat výrobky spotřebiteli, je dobré lokalizovat tyto podniky do místa spotřeby. Nejčastěji se jedná o pekárny, masokombináty, ...

Významné potravinářské podniky:

Prazdroj Plzeň: výroba piva (pivovary Plzeň, Radegast, Velké Popovice)

Staropramen Praha: výroba piva (Staropramen, Ostravar, Kelt, Bráník)

Jihočeské mlékárny České Budějovice

Olma: mlékárny Olomouc

Nestle: výroba cukrovinek a instantních potravin (Orion Praha, Maggi, bonbóny Sfinx Holešov)

Opavia Opava: výroba cukrovinek (Kolonáda Mar. Lázně, Deli Lovosice)

Seliko Opava, Hamé Babice: konzervárny

15.1.7 Průmysl stavebních hmot

Toto odvětví se zabývá především výrobou cementu, vápna, cihel, porobetonu, stavebního kamene a dalších stavebních hmot. Bývá nejčastěji lokalizován do místa těžby dané suroviny.

výroba cementu: Českomoravský cement Beroun, Cement Hranice, Lafarge Cement Čížkovice u Lovosic.

výroba vápna: HASIT Velká Hydčice u Horažďovic, Kotouč Štramberk.

PRŮMYSL ČR

výroba cihel a pórobetonu: Wienerberger České Budějovice, Ytong Hrušovany u Brna

15.1.8 Textilní a oděvní průmysl

Toto tradiční průmyslové odvětví prodělalo největší úpadek díky levnému dovozu především z Asie. Tradiční lokality: severní Čechy (vlánský pr.) a východní Čechy (bavlnářský pr.), horské oblasti (zpracování lnu).

15.1.9 Průmysl sklářský a keramický

Patří mezi tradiční český průmysl. Podobně jako textilní průmysl je díky velké konkurenci silně zredukován a mnoho podniků během devadesátých let ukončilo svou činnost. Mezi tradiční lokality výroby patří severní Čechy (sklářství) a západní Čechy (keramický – těžba kaolínu).

Mezi některé významné výrobce patří:

Crystalex Nový Bor, Sklo Bohemia Světlá nad Sázavou a Poděbrady (výroba užitkového skla)

Moser Karlovy Vary, Rückl Crystal Nižbor (ozdobné sklo)

Lasselsberger Horní Bříza a Chlumčany, Rako Rakovník (stavební keramika)

Karlovarský porcelán Karlovy Var (ozdobná keramika)

15.1.10 Průmysl dřevozpracující a nábytkářský

Je lokalizován především do míst produkce dřeva (Šumava, Beskydy, Českomoravská vrchovina).

Velkokapacitní pily: Mayr-Melnhof Holz Paskov

Výroba nábytku: Koryna Koryčany (kuchyně), TON Bystřice pod Hostýnem

Sportovní potřeby: SPORTEN Nové Město na Moravě (lyže)

Další: Koh-i-noor Hardtmuth České Budějovice (tužky)

Velkou tradici má výroba hudebních nástrojů, která je často řazena pod dřevozpracující průmysl.

Centry výroby hudebních nástrojů jsou:

severní Čechy: Amati – Denak Kraslice (výroba plechových a dřevěných nástrojů, Orffovy nástroje), Strunal Luby (výroba kytar, houslí)

východní Čechy: Petrof Hradec Králové (klavíry, pianina)

severní Morava a Slezsko: výroba varhan v Krnově. Firmy Rieger-Kloss, Smolka

15.1.11 Papírenský a polygrafický průmysl

Papírenský průmysl pro svou výrobu potřebuje velké množství vody, proto se většina velkých papíren nachází u vydatného vodního zdroje.

Významné papírenské podniky: Jihočeské papírny Větrní, Krkonošské papírny Hostinné,

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PRŮMYSL ČR

Biocel Paskov, Hartmann-Rico Veverská Bitýška

Polygrafický průmysl se zabývá tiskem a výrobou jiných nosičů, například lisováním CD a DVD. Bývá lokalizován do velkých sídel.

DOPRAVA ČR

16 Doprava ČR

Doprava je jednou z nejdůležitějších služeb a má pro rozvoj hospodářství významnou úlohu. V dnešní globalizované době je přímo nutné pro dobře fungující hospodářství, aby byla vybudována kvalitní dopravní síť.

Poloha ČR ve střední Evropě má pro rozvoj dopravy také pozitivní vliv. ČR je typickou tranzitní zemí, kdy naši dopravní síť využívají také dopravci, kteří přes naše území jen projíždějí. Základními tranzitními směry jsou:

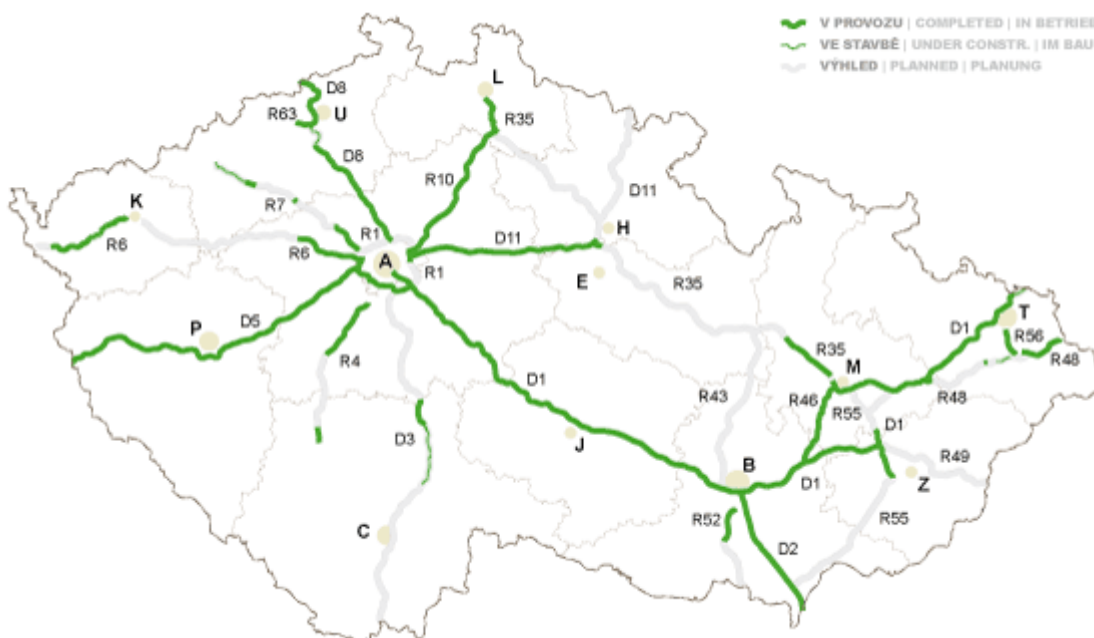
- SZ – JV (Německo – Rakousko, Slovensko, Maďarsko)
- S – J (Polsko – Rakousko, Slovensko, Maďarsko)
- Z – V (Německo – Slovensko, Ukrajina)

Abychom mohli z této polohy těžit, musíme nabídnout dopravcům kvalitní dopravní síť, jinak mohou využít tras přes jiné země.

16.1 Automobilová doprava

Tento druh dopravy je velmi rozšířen a její objem neustále roste. Její nespornou výhodou je velká pružnost (je individuální, silnice jsou téměř všude). Na druhou stranu způsobuje velkou ekologickou zátěž. Páteří silniční dopravy je síť dálnic a rychlostních silnic.

Dálniční síť

Obr. 30 - Dálniční síť

D1 páteří dálnice spojující Prahu, Brno a Ostravu a dále pokračuje do Polska. V současné chvíli není dostavěn úsek mezi Kroměříží, Lipníkem nad Bečvou (úsek mezi Lipníkem n. B. a Ostravou byl v minulosti označován jako D47)

DOPRAVA ČR

D2 Brno – Břeclav (Slovensko). V minulosti tento úsek označen jako D1

D3 Praha – České Budějovice (Rakousko). V provozu je pouze 17km v okolí Tábora.

D5 Praha – Plzeň (Německo). Celá v provozu

D8 Praha – Ústí n. L. (Německo) Schází dobudovat 16kilometrový úsek přes České středohoří.

D11 Praha – Hradec Králové – Trutnov (Polsko). Schází úsek Hradec Králové – Trutnov – Polsko.

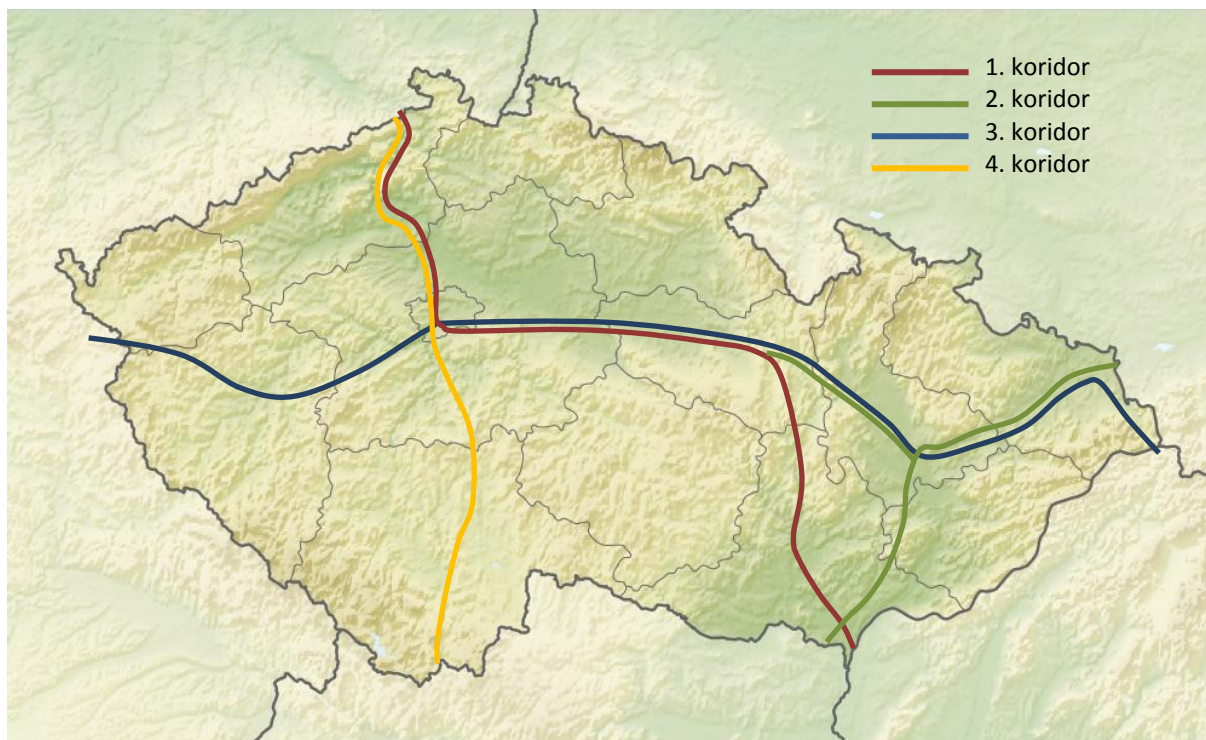
Klíčová je také výstavba rychlostní silnice R35 (Olomouc – Hradec Králové – Liberec), která by výrazně ulehčila přetížení dálnici D1.

Česká dálniční síť je zatím nedostatečná, mnohé vybudované úseky již neodpovídají požadovanému objemu přepravy. Problematické je také napojení našich dálnic na dálniční síť sousedních států.

16.2 Železniční doprava

Železniční doprava má klíčové postavení především v přepravě nákladů na střední a větší vzdálenost. Je levnější a ekologičtější než silniční. Snaží se také konkurovat v přepravě osob na střední vzdálenosti zavedením populárních rychlovlaků.

Základem je kvalitní železniční síť. ČR patřila k zemím s největší hustotou železniční sítě na světě. Udržování a modernizování tak velké sítě je velmi nákladné, proto byly určeny hlavní tahy, tzv. železniční koridory, které mají v modernizaci prioritu. Naopak mnohé regionální tratě byly úplně zrušeny.

Obr. 31 - železniční koridory

Železniční koridory:

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DOPRAVA ČR

I. koridor

(Německo) Děčín – Ústí n. L. – Praha – Česká Třebová – Brno – Břeclav (Rakousko, Slovensko)

II. koridor

(Polsko) Bohumín – Ostrava – Přerov – Břeclav (Rakousko, Slovensko); odbočka Přerov – Olomouc – Č. Třebová

III. koridor

(Německo) Cheb – Plzeň – Praha – (po I. a II. koridoru do Bohumína) – Jablunkov (Slovensko)

V provozu úseky společné s 1. a 2. koridorem

IV. koridor

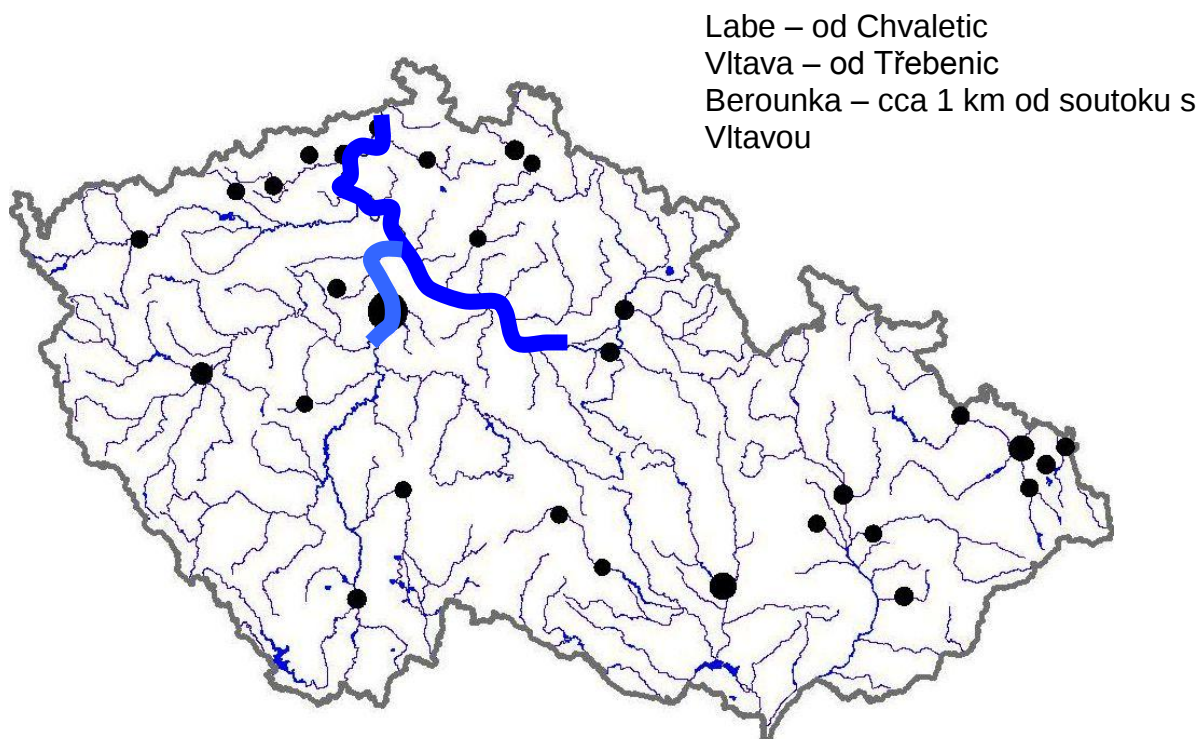
Děčín – Ústí n. L. – Praha – České Budějovice (Rakousko)

V provozu úsek společný s 1. koridorem

Koridory jsou určeny pro nákladní i osobní přepravu a dostavěné úseky byly modernizovány pro osobní přepravu na 160km/h a pro nákladní na 110km/h.

16.3 Říční doprava

V ČR nemáme mnoho splavných úseků, proto nesehrává takovou úlohu jako v jiných zemích. Využívá se hlavně k přepravě objemných nákladů na střední a dlouhou vzdálenost.

Obr. 32 - Splavná říční síť

DOPRAVA ČR

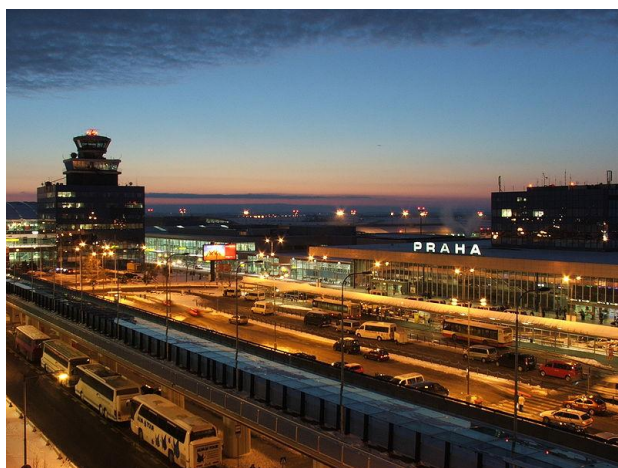
Pro velkou plavbu jsou v ČR splavněny úseky pouze tří řek: Labe (od Chvaletic poblíž Pardubic), Vltava (od Třebenic u Prahy) a Berounka (krátký úsek u soutoku s Vltavou).

Na mnohých úsecích probíhá rekreační plavba. Jedná se o střední Vltavu, Moravu (Baťův kanál) a velké vodní nádrže.

Stavba vodních cest je velmi náročná, a proto se v současné době nebuduje žádná nová vodní cesta, nicméně se uvažuje o rozšíření současných vodních cest:

- splavnění Labe do Pardubic
- splavnění Odry do Bohumína (Ostravy)

16.4 Letecká doprava

Obr. 33 Letiště Praha Ruzyně

Letecká doprava se uskutečňuje převážně pro přepravu osob a neodkladného materiálu na delší vzdálenost. Je velmi nákladná. Díky velikosti ČR je provozována pouze jedna pravidelná vnitrostátní linka Praha – Ostrava. Pro osobní přepravu do zahraničí je v ČR k dispozici 5 mezinárodních letišť s pravidelnými lety.

Praha - největší české letiště celostátního významu. Odbaví cca 10 mil. cestujících ročně, největší středoevropské letiště v postkomunistické Evropě. Problematické spojení letiště s centrem Prahy.

Další regionální letiště s pravidelným mezinárodním provozem: Ostrava – Mošnov, Brno – Tuřany, Karlovy Vary a Pardubice. Mezinárodní letiště jsou také jediným místem, kde je prováděna kontrola vnějších hranic EU. ČR je v Schengenském prostoru, proto kontrola našich vnějších hranic byla zrušena, je realizována pouze na těchto letištích.

K pravidelným letům musíme připočítat charterové lety cestovních kanceláří.

16.5 Potrubní doprava

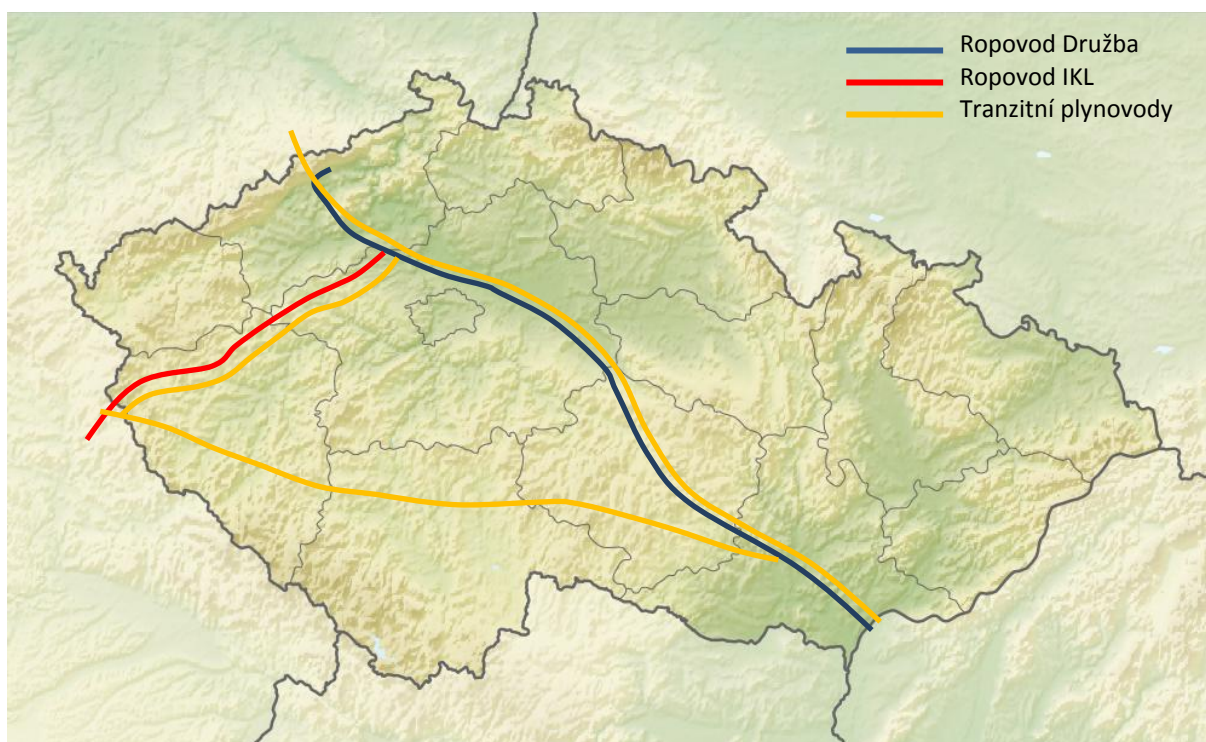
Potrubní dopravou je chápána specifická přeprava určitých komodit na velmi velké vzdálenosti. Obvykle zde řadíme ropovody a plynovody. Českou republikou prochází několik mezinárodních ropovodů a plynovodů, které mají za úkol nejen zásobovat Česko, ale také uskutečňují tranzit těchto komodit přes naše území. V současné době je důležitá diverzifikace (rozložení) zdrojů a dopravních cest. Přílišná závislost na jednom zdroji může vést ke komplikacím (například v době plynové krize).

O distribuci plynu se stará společnost RWE Transgas a.s. Plyn je k nám dovážen z Ruska a Norska.

O provoz mezinárodních ropovodů se stará společnost MERO ČR a.s. Na naše území zasahuje ropovod Družba z Ruska a IKL z Německa.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

DOPRAVA ČR

Obr. 34 - Potrubní doprava

LITERATURA a zdroje

17 Literatura a zdroje

Geografický web [online]. [cit. 2012-05-24]. Dostupné z: <http://www.hajduch.net/>

Česko. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-24]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8CR>

Průmysl v Česku. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-05-24]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C5%AFmysl_v_%C4%8Cesku

Fyzická geografie Evropy. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0684-2.

SEZNAM obrázků

18 Seznam obrázků

Obr. [1], David Liuzzo. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:EU_location_CZE.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:EU_location_CZE.png)

Obr. [2], Виктор_В . Upravil David Trubač. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png)

Obr. [3], Millenium187. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Czechoslovakia_IV_cs.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Czechoslovakia_IV_cs.png)

Obr. [4], XrysD. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Protektorat_Bohmen-Mahren.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Protektorat_Bohmen-Mahren.png)

Obr. [5], Aktron. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Druh%C3%A1_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_republika_1938.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Druh%C3%A1_%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_republika_1938.png)

Obr. [6], PANONIAN, Volné dílo

Obr. [8], Виктор_В . Upravil David Trubač. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png)

Obr. [10], David Trubač, Volné dílo

Obr. [11], David Trubač, Volné dílo

Obr. [12], David Trubač, Volné dílo

Obr. [13], David Trubač, Volné dílo

Obr. [14], David Trubač, Volné dílo

Obr. [15], Виктор_В . Upravil David Trubač. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png)

Obr. [16], Miraceti. Upravil David Trubač. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Rain_shadow_no_text.svg>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Rain_shadow_no_text.svg)

Obr. [18], Martin Hordějčuk. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Biogeograficke_cleneni_CR.svg>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Biogeograficke_cleneni_CR.svg)

Obr. [19], Martin Hordějčuk. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Vegetacni_stupne_CR.svg>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Vegetacni_stupne_CR.svg)

Obr. [20], Jirka82. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Pos%C3%A1zav%C3%AD.jpg>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Pos%C3%A1zav%C3%AD.jpg)

Obr. [21], Petr Štefek. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Nova_hut_ocelarna_energetika.jpg>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Nova_hut_ocelarna_energetika.jpg)

Obr.[22], AOPK ČR, volné dílo

Obr.[23], SgBeer. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Holasovice1.jpg>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Holasovice1.jpg)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

SEZNAM obrázků

Obr.[24], Tomáš Urban. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Holasovice1.jpg>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Holasovice1.jpg)

Obr.[25], Rios. volné dílo

Obr.[26], Gio2000. volné dílo

Obr.[27], Petr Štefek. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e2/20050111_Nova_hut_Ostrava.jpg>](http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e2/20050111_Nova_hut_Ostrava.jpg)

Obr. [28], Виктор_В . Upravil David Trubač. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png)

Obr. [29], Виктор_В . Upravil David Trubač. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png)

Obr. [31], Виктор_В . Upravil David Trubač. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png)

Obr. [32], David Trubač, Volné dílo

Obr.[33], Hynek Moravec. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Prg_Ruzyne_airport_5841.JPG>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Prg_Ruzyne_airport_5841.JPG)

Obr. [34], Виктор_В . Upravil David Trubač. Vystaveno pod licencí CC. Dostupné z [www <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Relief_Map_of_Czech_Republic.png)